

E.U. u **praksi**

Zbornik tekstova o Europskoj uniji
objavljen povodom pristupanja
Hrvatske u E.U. 1.7.2013.

Tekstovi preuzeti iz novina Zarez, Tribuna i portala
slobodnifilozofski.com
Urednici: Pulska grupa urednika
Izdavač: zadruga Praksa, Pula
Razmјenska vrijednost: doprinos za zadrugu
SFSN

Jelena Miloš:

Vodič kroz europsku demokraciju

Objavljeno u tematu *S onu stranu Schengena* u Zarezu br. 302, 3.veljače 2011.

Demontaža mita o demokratskoj legitimaciji Europske unije

Vladajuće elite i mainstream mediji dosad su pitanje ulaska Hrvatske u Europsku uniju tretirali kao nužan i neizbjeglan civilizacijski čin koji će nas napokon uvesti u obećanu europsku zemlju mira, prosperitet i istinske demokracije. Takav diskurs uglavnom je vršio ulogu propagandnih mitova koji su kao efekt imali gušenje bilo kakve ozbiljne rasprave ili kritičkog promišljanja o Europskoj uniji. Jedan od takvih mitova koji se u ovom članku obrađuje jest i pitanje demokracije unutar Europske unije.

Jednom kad se razloži institucionalni okvir djelovanja, strukture odlučivanja i politike koje iz takvih struktura proizlaze, samozumljiva demokracija unije polako se počinje pretvarati u ozbiljan problem demokratskog deficit-a koji se koristi za donošenje velikog broja problematičnih odluka daleko od očiju građana, i često protivnih njihovoj volji.

Stoga bi ovaj članak trebao poslužiti kao kratka i zbog samog opsega članka tek parcialna analiza nedemokratskog odlučivanja u Europskoj uniji, kao i politike koja se pomoću takvog modela "efikasno" provodi.

Zakonski okvir: ovlasti Europske unije

Europska unija politička je, ekomska

i monetarna zajednica koja se, kako se operativano ponavlja u njezinim obvezujućim ugovorima, zasniva na četiri fundamentalne "slobode": slobodnom protoku robe, usluga, kapitala i ljudi. Te "slobode" u dosadašnjoj praksi uglavnom su se pokazale kao izlika za otvaranje granica krupnom kapitalu, deregulaciju i liberalizaciju tržišta te, poslijedično, sveopću privatizaciju javnog sektora popraćenu demontiranjem socijalne države u obliku pružanja sve manje socijalne zaštite građanima, rezanja radničkih prava i sl.

Kako bi uspješno i neometano mogla provoditi takvu politiku koja opravdano nalaže na velik otpor građana, EU morala je sebi priskrbiti snažan institucionalni okvir djelovanja. Stoga su europske institucije (u prvom redu Europska komisija) postepeno i nizom obvezujućih ugovora stekle zakonske ovlasti odlučivanja u gotovo svim ekonomskim pitanjima koja su prethodno bila isključivo u nadležnosti nacionalnih parlamenta.

Danas Europska unija ima ekskluzivno pravo odlučivanja u pitanjima carinske i monetarne politike, zajedničke trgovinske politike te, naravno, politike tržišnog natjecanja^[1], što znači da u tim sferama njezine države-članice više ne mogu samostalno donositi odluke. Zato se recimo primjeri poput restrukturiranja (odnosno smanjivanja kapa-

citeta i privatizacije) hrvatskih brodogradilišta u ime zadovoljenja principa "poštenog" tržišnog natjecanja ne mogu, kako se to zna tumačiti, smatrati tek jednim od rijetkih i iracionalnih diktata Europske unije koji će prestatи jednom kad postanemo punopravni članovi (nakon čega će, naravno, nastupiti razdoblje općeg blagostanja), već je tu riječ o provođenju fundamentalne i uobičajene politike na koju samopozvana Europa ima i formalno zakonsko pravo.

Uz navedena ekskluzivna prava odlučivanja EU ima i druge, tzv. "podijeljene ovlasti" s državama-članicama u nekim od važnijih gospodarskih područja poput unutarnjeg tržišta, poljoprivrede i ribarstva, energije, transporta, socijalne i teritorijalne kohezije itd.[2]

Premda sam naziv tih nadležnosti implicira zajedničko odlučivanje između zemalja-članica i EU-a, situacija je ipak nešto drugačija. Naime, u slučaju takvih ovlasti zemlje-članice smiju samostalno donositi odluke ukoliko EU u tim istim područjima ne odluči donijeti svoje zakone ili, jednostavnije rečeno, država-članica može djelovati samostalno dok EU ne odluči drugačije.

Na kraju, postoji i treća kategorija ovlasti, tzv. "komplementarne ovlasti" prema kojima unija može samo koordinirati, dopunjavati ili podupirati aktivnosti država-članica, a koja pokriva područja poput kulture, obrazovanja, turizma, civilne zaštite itd.[3] Premda se zbog specifičnog statusa obrazovanja unutar zakonodavstva EU-a, formalni utjecaj Europske unije na ta područja ne može jasno pokazati, neformalne tendencije uvođenja tržišne politike u polje obrazovanja unutar EU-a svakako se mogu iščitati iz politike koju

trenutno provode njezine članice (dobar primjer je restrukturiranje talijanskih sveučilišta u svrhu veće kompetitivnosti ili uvođenje komercijalizacije u obrazovni sustav putem školarina, što je nedavno bio slučaj sa skandaloznim povećanjem školarina u Velikoj Britaniji).

Europsko vijeće i Europska komisija

S obzirom na prikazani dio opsega ovlasti koje prisvaja EU, jasno je, ukoliko se Hrvatska odluči priključiti Europskoj uniji, da se velik dio ključnih odluka za hrvatsko gospodarstvo i društvo u cjelini više neće donositi na sjednicama Vlade ili Sabora RH te će sukladno tome i zahtjevi (pa i štrajkovi, prosvjedi, javne kampanje i sl.) hrvatskih građana morati biti upućeni institucijama Europske unije. U tom smislu, prije donošenja bilo kakve odluke proizašle isključivo iz mitova o europskoj demokraciji, potrebno je procijeniti koliki stvarni utjecaj građani Europske unije zapravo imaju na svoje institucije, koje su to institucije koje odlučuju u ime sada gotovo pola milijarde stanovnika i kakve odluke one donose.

Glavne institucije Europske unije koje sudjeluju u procesu donošenju odluka su Europsko vijeće, Europska komisija, Vijeće ministara te Europski parlament.

Europsko vijeće[4] tijelo je koje se sastoji od predsjednika ili premijera (ovisno o političkom ustroju) svih država-članica, a koje ima ulogu krojenja glavnih smjernica i političkih ciljeva Europske unije. Zanimljivo je da to tijelo, premda od iznimne važnosti, prije Lisabonskog ugovora nije ni postojalo kao službena institucija EU-a, već tek kao neformalna skupina čelnih državnih ljudi koji

su se često sastajali na javnosti zatvorenim sjednicama, i odlučivali o budućnosti Europe. No, mjestimičnu sklonost "neformalnim" i zatvorenim sastancima Europsko vijeće zadržalo je do danas.

Europska komisija, tzv. "motor europske integracije", institucija je unutar koje je koncentrirana najveća moć donošenja odluka, a to je ujedno i tijelo koje je najmanje odgovorno volji građana ili podložno njihovom nadzoru.

Europska komisija^[5] jedina od svih institucija EU-a ima pravo iniciranja zakonskih prijedloga, predlaže, upravlja i vrši nadzor nad proračunom EU-a te može pokrenuti postupak protiv odluka država-članica koje po njezinom mišljenju ne slijede vrijednosti i propise EU-a (službeni, i politički korektan, naziv za pokretanje takvog postupka je tzv. "čuvanje ugovora"). Sve te odluke leže u rukama samo 27 povjerenika (po jedan iz svake države) kojima u svakodnevnom radu pomaže snažna mašinerija od preko 25 000 tzv. stručnjaka i administrativnih djelatnika. Njihov zajednički rad često je teško nadgledati ili uopće pratiti, što zbog nedovoljne transparentnosti i otvorenosti, što zbog same hiperprodukcije propisa pisanih gotovo neprobojnim administrativno-pravnim žargonom (što je inače i problem s ostalim institucijama EU-a).

Istovremeno, tih 27 povjerenika ne biraju građani unije, nego o njihovom sastavu prvo odlučuje Europsko vijeće, na način da ono predloži Europskom parlamentu predsjednika Komisije, koji, ako ga Parlament odobri, sam izabire svoje suradnike s popisa kandidata koji su mu ponudile zemlje-članice (a taj kandidat ostavlja se u diskreciji zemalja-

članica, obično ga bira premijer). Nakon toga popis se prvo šalje na odobrenje Vijeću ministara, a na kraju te procedure traži se i "blagoslov" Parlamenta kojemu ostaje opcija da prihvati ili odbije cijeli "paket" povjerenika. U cjelokupnom procesu oko pola milijarde građana koje ti neizabrani povjerenici zastupaju nema pravo glasa.

Legalizirana korupcija

Situacija ne postaje bolja ni jednom kad se Komisija izabere. Naime, nakon samog imenovanja, povjerenici Komisije postaju u svom radu neovisni, odnosno Lisabonskim ugovorom propisano je da povjerenici "ne smiju tražiti ni uzimati naputke od svojih vlasta"^[6], što znači da građani ni posrednim utjecajem svojih ionako nedemokratskih parlamentarnih institucija ne mogu doprijeti do dobro utvrđene Komisije te da njihovi "predstavnici" u EK ne samo da nisu izabrani nego ih više čak ni nominalno ne zastupaju.

Demokratski deficit Europske komisije često je spominjana tema, međutim dosad se on uglavnom pravdao postojanjem specifične nadnacionalne, mastodontske strukture za koju je tobožje potrebna određena stručnost i efikasnost koja nadilazi mogućnosti dobre procjene građana, i koje stoga mogu osigurati jedino političke elite potpomognute snažnom birokratskom i tehnikratskom mašinerijom. Istovremeno se javnost konstantno uvjerava da će Europska komisija zajedno s ostalim institucijama uvijek raditi u najboljem interesu građana, neprestano osluškujući njihove želje i zahtjeve. No to se naravno u praksi nije pokazalo točnim.

Europska komisija često djeluje isključivo u interesu stvaranja profita velikim korpo-

racijama tako da putem svojih propisa forsira liberalizaciju tržišta^[7] (telekomunikacija, transporta, čak i opskrbe električnom energijom i plinom itd.) koja dovodi do privatizacija državnih firmi i rezanja životnog standarda stanovništva. Uostalom, stara je vijest da su sve europske institucije, pogotovo Europska komisija, pod velikim utjecajem lobističkih grupa koje utječu na kreiranje njezine politike (poznati primjer toga je "neformalna" grupacija europskih multinacionalnih kompanija čije je prijedloge EK usvajala gotovo bez ikakvih prigovora). Pretpostavlja se da je u Bruxellesu danas situirano oko 15 000 lobističkih grupa^[8], većinom u službi korporacija^[9](poput British Petroleum ili Philip Morrisa). Točan broj ne može se znati budući da ne postoji zakon koji bi prisilio korporacije da se registriraju kao interesne grupe. Vrsta lobiranja koju takve korporacije provode nije ništa drugo nego legalizirana korupcija.

Koliko EK djeluje isključivo u interesu građana pokazuje i recentni potez Komisije koja je svoje spomenuto pravo "čuvanja ugovora" iskoristila tako da je pokrenula istragu protiv Mađarske koja je, jer se mađarska vlast boji gubitka izbora, odlučila teret krize umjesto na građane djelomično prebaciti i na korporacije kojima je nametnula veće krizne poreze. Istragu je Komisija odlučila pokrenuti, kako kaže, na temelju pritužbi trinaest vodećih europskih (znači, multinacionalnih) tvrtki.

Vijeće ministara i europski parlament

Osim spomenutog Europskog vijeća i Europske komisije još su dvije institucije koje u manjoj mjeri sudjeluju u donošenju odluka: Vijeće ministara i Europski parlament.

Vijeće ministara^[10], tzv. "glas država-članica", između ostalog ima ovlasti da koordinira gospodarsku i socijalnu politiku država-članica, sklapa međunarodne ugovore te zajedno s Europskim parlamentom usvaja, odbija ili nudi amandmane na zakone ili proračun koji mu je ponudila Komisija. Međutim samo tijelo ne može samostalno inicirati zakone ili proračunske stavke.

Sastoji se od 27 ministara (po jedan iz svake države) koji se stalno mijenjaju ovisno o području koje se na Vijeću raspravlja (primjerice, ukoliko se raspravlja o pravosudnoj politici, sastaju se ministri pravosuđa, ukoliko se raspravlja o finansijskoj politici, sastaju se ministri financa itd.). Ministri također iza sebe imaju jak administrativno-birokratski aparat koji za njih priprema odluke, a koji se sastoji od preko 150 stalnih delegata država-članica (tzv. Corepera) koji su opet podijeljeni u preko 150 odbora i radnih skupina. Kao i s Komisijom, proces odlučivanja tog tijela teško je nadgledati, pogotovo zato što se zna dogoditi da se on do samog čina donošenja odluka zbiva iza zatvorenih vrata.

Svaki ministar u vijeću nema jednak broj glasova, odnosno dodijeljen mu je broj glasova ovisno o veličini populacije zemlje iz koje dolazi. Tako trenutno veće zemlje poput Francuske ili Njemačke imaju veći broj glasova (29), dok recimo Irsku ili Slovačku imaju znatno manji broj glasova (7). Hrvatska je u pregovorima s Europskom unijom uspjela dobiti 7 glasova. Sustav glasanja u Vijeću poprilično je kompleksno razrađen, ali u principu, osim rijetkih iznimki za koje je potreban konsenzus (primjerice iz područja zajedničke vanjske i sigurnosne politike), većina odluka donosi se tzv. "kvalificiranim

većinom” (za što je potrebno 255 od ukupno 345 glasova u vijeću, s tim da većina država mora glasati za odluku). Kako se broj glasova pojedine države određuje prema postotku populacije države-članice unutar EU-a i kako to stvara velike diskrepancije između broja glasova pojedinih zemalja, zanimljivo pitanje kfoje ostaje otvoreno jest u kojoj se mjeri glas manjih država uopće čuje.

I konačno, na dnu hijerarhije s najmanjom moći donošenja odluka dolazi i tobožnji “glas građana”, odnosno Europski parlament[11], čije zastupnike Europljani, konačno, izravno biraju. Kao što je već rečeno, Europski parlament dijeli s Vijećem ministara ovlasti usvajanja ili odbijanja ili davanja amandmana na zakone i proračun, s tim da Vijeće u odnosu na Parlament ima prednost odlučivanja u nekim pitanjima. Zanimljivo je da je Parlament i te funkcije dobio tek krajem 2009. godine stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora, a prethodno tome većinom je u važnim pitanjima zakona i proračuna imao tek ornamentalnu, odnosno tzv. savjetodavnu funkciju.

No ni tim “ustupcima” iz Lisabonskog ugovora Parlament i dalje ne igra važnu ulogu u kreiranju politike EU te zbog toga ni ne izaziva pretjeran interes građana. Naime, na posljednja tri izbora (od 1999. do 2009.) odaziv građana na izbore za Parlament bio je manji od 50%. Na posljednje izbore 2009. godine izašlo je tek 43 % birača, s tim da je najslabiji odaziv, čak ispod 30 %, bio kod novijih članica poput Slovenije, Slovačke, Češke, Rumunjske ili Poljske[12].

Parlament se trenutno sastoji od 736 čla-

nova, a broj članova po zemlji ponovno ovisi o njezinoj demografskoj slici (usporedbe radi, Francuska u trenutnom sazivu ima 72 predstavnika, Slovenija 7). Članovi u Parlamentu nisu organizirani po državi iz koje dolaze, već se grupiraju po političkim strankama. Trenutno postoji 7 političkih stranaka, od kojih najveći broj mjesta u Parlamentu drže demokršćani (265), socijaldemokrati (184) i liberali (84).

Od Hrvatskog do “Europskog” demokratskog deficita

U parlamentarnoj demokraciji u kakvoj živimo, građani svake četiri godine izabiru svoje predstavnike koji ničim nisu obvezni provoditi odluke onih koji su ih izabrali. No, cinične tvrdnje da nas ulaskom u Europsku uniju čeka demokratska utopija potpuno su deplasirane, s obzirom na činjenicu da većinu odluka (koje u pravilu služe interesu političko-ekonomskih elita) u EU-u donose neizabrani eurobirokrati izmeđeni daleko od dohvata građana. Mogućnost utjecaja običnih ljudi na takvu politiku znatno je smanjena u odnosu na već sitne moći koje su građani imali prema svojim vladama i parlamentima. S druge strane, destruktivna politika hrvatske vlade u vidu privatizacije državnih tvrtki i konstantnog rezanja socijalnih prava u svojim trendovima ne razlikuje se od političke slike Europske unije. Stoga bi se i hrvatski radnici, umirovljenici, studenti i seljaci uskoro mogli pridružiti nezadovoljnim francuskim, britanskim i talijanskim drugovima u još zahtjevnijoj europskoj bitci za demokraciju i svoja prava.

- 1 Informacija preuzeta iz Lisabonskog ugovora, poglavља Categories and areas of Union competence, članka 2 B.
- 2 Informacija preuzeta iz Lisabonskog ugovora, poglavља Categories and areas of Union competence, članka 2 C.
- 3 Informacija preuzeta iz Lisabonskog ugovora, poglavља Categories and areas of Union competence, članka 2 E.
- 4 Sastav i ciljevi Europskog vijeća te informacija o uspostavi Europskog vijeća kao službenog tijela EU-a (no ne i komentari) preuzeti s njihove službene stranice: www.european-council.europa.eu te iz teksta Lisabonskog ugovora (poglavlја Provisions on the institutions, članka 9 B).
- 5 Informacije o ovlastima, sastavu, izboru te radu Europske komisije (no ne i komentari) preuzete s njezinih službenih stranica http://ec.europa.eu/atwork/basicfacts/index_en.htm, službenih stranica Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija:<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=504&gl=20061009000006&sid=&jezik=1> te iz teksta Lisabonskog ugovora (poglavlја Provisions on the institutions, članka 9D).
- 6 vidi Lisabonski ugovor, poglavље Provisions on the institutions, članak 9 D.
- 7 Za argumentaciju EK o liberalizaciji tržišta te informaciju o propisima koje je EK u tu svrhu donijela vidi: http://ec.europa.eu/competition/liberalisation/overview_en.html
- 8 Informacija o ukupnom broju lobista u Bruxellesu preuzeta iz nacrta izvještaja Europskog parlamenta o razvoju (institucionalnog) okvira za aktivnosti lobiranja u Europskog uniji:http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/692/692569/692569en.pdf
- 9 Detaljnije informacije o postotku pojedinih "interesnih grupa" u EU-u mogu se pronaći u studiji Lobbying in the European Union koju je naručio jedan od odbora Europskog parlamenta:<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=18208>
- 10 Informacije o ovlastima, sastavu i glasovima u Vijeću ministara (no ne i komentari) preuzete s njihove službene stranice <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=&lang=en>, stranice Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija:<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=504&gl=20061009000006&sid=&jezik=1> te iz teksta Lisabonskog ugovora (poglavlја Provisions on the institutions, članka 9C).
- 11 Informacije o ovlastima, sastavu i izboru Europskog parlamenta (no ne i komentari) preuzete su s njihove službene stranice<http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/staticDisplay.do?id=52&language=en> i stranice Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija:<http://www.mvpei.hr/ei/default.asp?ru=504&gl=20061009000006&sid=&jezik=1> te iz teksta Lisabonskog ugovora (poglavlја Provisions on the institutions, članka 9A).
- 12 Službeni podaci o odazivu birača na izbore mogu se vidjeti na službenoj stranici Europskog parlamenta:http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/en/turnout_en_txt.html

John Milius:

Europska integracija kao sredstvo neoliberalne hegemonije

Tekst preuzet sa portala: slobodnifilozofski.com

Dvadeset pet godina neoliberalnih politika u Europi utjecalo je na sve aspekte društvenog života. Promjene započete 1970-ih u većini europskih zemalja, poput privatizacije države blagostanja, smanjenja javne uprave, razvoja novih oblika socijalnog isključivanja, povećanja nezaposlenosti i polarizacije plaća^[1] te uvođenja "slobodnog tržišta" u zdravstvu, obrazovanju i socijalnoj skrbi, utječu ne samo na ekonomiju nego i na politiku europskih društava.

Prema konvencijama službenog zdravog razuma, riječ je o razdoblju tranzicije nakon kojeg slijedi porast investicija do kojeg će dovesti rast profita tvrtki, što će pokrenuti novi "dobri začarani krug" razvoja i rasta plaća. Ipak, unatoč očitom porastu razina profita i smanjenju državnih deficitova i stopa inflacije, ni investicije ni ekonomski rast nigdje u Europi nisu ni blizu razina potrebnih za oporavak zaposlenosti i životnog standarda. Naprotiv, ekomska situacija najvećeg dijela društva i dalje se pogoršava. U ime privatnih interesa i neometanog funkcioniranja tržišta, socijalni problemi gube na važnosti (Pelagidis et al. 2001.) Kako nije stvorena nikakva alternativa ovom načinu upravljanja javnim poslovima Europe, neoliberalne ekomske strategije "deflacija" neprestano se "reanimiraju", padu cijena i fiskalnoj stabilizaciji una-

toč. U takvom se okviru oni loše uklopljeni i marginalizirani doživljavaju kao "teret". Čak i takozvane progresivne socijalističke stranke smatraju cijenu solidarnosti neprihvatljivo visokom.

Ovo poglavlje opisuje način na koji su vladajuće društvene, ekomske i političke sile u Europi pretvorile proces europske integracije u sredstvo zaštite i reprodukcije hegemonije neoliberalnih ideja i politika u europskim zemljama. Zaključni dio bavi se uvjetima za održavanje neoliberalne hegemonije, kao i preuvjetima za promjenu.

Različite vlade, ista politika

1980-ih ili ranih 1990-ih u mnogim su europskim zemljama konzervativne stranke pridobile povjerenje srednje klase i dobile izbole pod čisto "liberalnim" političkim sloganom: „Oslobodimo sile tržišta; borimo se protiv svih oblika birokratskih, korporativnih ili monopolističkih smetnji tržišnim mehanizmima i ponovo ćemo postići nekadašnje visoke stope rasta.“ Ova se ideja zatim konkretizirala u restriktivnim ekonomskim programima usmjerenima ka smanjenju plaća i socijalnih izdavanja, deregulaciji tržišta - pa tako i tržišta rada - i privatizaciji državnih poduzeća. Međutim, kako do obećanoga ekonomskog blagostanja nije došlo, liberalne

su ideologije počele gubiti podršku javnosti. Većina je konzervativnih stranaka nakon razdoblja na vlasti - poduzeć u slučaju Britanije i Italije, kraćeg u slučaju, primjerice, Francuske i Grčke - izgubila od stranki lijevog centra na izborima sredinom ili krajem 1990.-ih.

Unatoč ovoj promjeni vlasti, ipak, ekonomске i socijalne politike u Europi nisu se značajno promijenile. Nastavile su se slijediti iste konzervativne politike, ponegdje neznatno preoblikovane mjerama socijalne zaštite za određene marginalizirane sektore stanovništva. Zapravo je došlo do povlačenja političkih i ideoloških vizija (vladajućih) lijevih i socijaldemokratskih intelektualaca, koji su se ograničili na ponavljanje jednostavne teze da potpuna deregulacija nije moguća zbog čega su vlade lijevog centra učinkovitije od konzervativnih.^[2]

Vlade lijevog centra ustraju u zapostavljanju smanjenja nezaposlenosti ili poticanja rasta javnom potrošnjom. Umjesto toga, prioritet daju stabilizaciji cijena, rezanju javnog deficit-a, poticanju "fleksibilnosti tržišta rada" i privatizaciji državnih poduzeća. Tako djeluju kao "umjereni" zagovornici konzervativnih politika, "neoliberalizam s ljudskim licem". Ove su politike tijekom posljednja dva desetljeća povećale udio profita u većini europskih zemalja. Službene statistike navode sljedeće podatke za porast udjela profita u razdoblju od 1981. do 2003.: (European Economy, Statistical Annex, Spring 2003, str. 94–5) Italija: s 23.3 posto na 32.3 posto; Njemačka: s 26.9 posto na 33.6 posto; Francuska: s 20.6 posto na 30.7 posto; Španjolska: s 25.4 posto na 34.5 posto, i Velika Britanija: s 25.6 posto na 26.5 posto.

Ovakva postojanost neoliberalnih politika i ideja postignuta je politikama koje službeno nastoje potaknuti ekonomsko, monetarno i političko ujedinjenje država članica EU. Čini se da su ove države odredile da je preduvjet procesa europske integracije pravila i održavanje neoliberalnih strategija. Na ovaj su način obznanile da, u svrhu ujedinjenja Europe, ove strategije ne smiju biti podložne kritici niti ikakvoj suštinskoj reviziji ili promjeni. Poistovjećujući neoliberalizam s europskim ujedinjenjem, vodeće političke i ekonomski sile Europe ga predstavljaju kao tabu kojeg se ne smije prekršiti.

Tri su glavna ugovora među državama EU za svrhu imala legitimizaciju neoliberalizma kao sredstva europskog ujedinjenja par excellence: Ugovor iz Maastrichta o Europskoj uniji iz 1992., Pakt o stabilnosti i rastu iz 1996-97. i nacrt Ustava iz 2003-04. kojeg je sastavila Europska konvencija.

Mastiški kriteriji i pakt o stabilnosti

U veljači 1992. Ugovor o Europskoj uniji, potpisani u Maastrichtu, izložio je određene ekonomske "kriterije konvergencije" koji su trebali predstavljati preduvjet za treći, posljednji korak u uspostavi Monetarne unije i lansiranju jedinstvene valute: niska inflacija i kamatne stope, stabilnost tečajnih stopa, i, povrh svega, državni deficit i državni dug niži od 3 posto odnosno 60 posto BDP-a (Council 1993.)

Restriktivna "deflacijska" politika usvojena u zemljama EU prije uvođenja zajedničke valute ("Mastiški kriteriji") nastavljena je i nakon puštanja eura u optjecaj i to na temelju Pakta o stabilnosti i rastu, potpisano u prosincu 1996. u Dublinu. Ovaj "pakt" još jed-

nom ističe da bi proračunska ograničenja trebala ostati kamenom temeljcem ekonomske politike, jer proračunski deficiti ne smiju prelaziti postavljeni limit od 3 posto BDP-a. Zemlje koje ne ograniče javni deficit na 3 posto BDP-a bit će podvrgnute kaznenim mjerama poput novčanih kazni u visini do 1,5 posto BDP-a. Pakt o stabilnosti, dakle, predstavlja važan instrument provedbe neoliberalnih politika koje smanjuju ulogu države u gospodarstvu i provode fiskalno restrukturiranje u korist kapitalističkih tvrtki i bogatijeg dijela društva, u razdoblju nakon uvođenja eura (European Economists 2003.)

Ove se neoliberalne politike neprestano iznova procjenjuju u Općim smjernicama ekonomske politike (Broad Economic Policy Guidelines) Europske komisije u kojima, primjerice, možemo pročitati da bi "rast plaća trebao ostati umjeren" (European Commission 2003., str. 5), i da bi "monetarna politika, proračunska politika i rast plaća" uvijek trebali biti "uskladeni sa stabilnošću cijena i potrebotom da se kratkoročno poveća povjerenje tvrtki i potrošača" (str. 16). Cjenovna stabilnost se uvijek nadopunjuje smanjenjem poreza, daljnjom liberalizacijom tržišta finansija, deregulacijom tržišta rada i "reformom" mirovnog sustava kako bi se s javnih shema međugeneracijske solidarnosti prešlo na privatne sheme tržišta kapitala.

Međutim, ove su se neoliberalne politike pokazale vrlo neučinkovitima u konjunkturi gospodarske stagnacije koja je pogodila svjetsku kapitalističku ekonomiju na prijelazu stoljeća. Većina se europskih gospodarstava oblikovanih prema restriktivnim Komisijinim smjernicama odjednom našla u opasnosti padanju u deflacijsku spiralu. Obećanja

dana na sastanku na vrhu u Lisabonu u ožujku 2000. – da će gospodarstvo EU postati "najkonkurentnije svjetsko gospodarstvo" do kraja desetljeća, s prosječnom stopom rasta od 3 posto u ovom desetljeću - pokazala su se potpuno promašenima: rast BDP-a u Eurozoni pao je s prosječne godišnje stope od 2.1 posto u razdoblju od 1991. do 2000. na 0.4. posto u 2003. (procjena Europske komisije) dok je stopa rasta investicija (Gross Domestic Capital Formation) pala s 2 posto između 1991. i 2000. na -2.6 posto u 2002. (European Economy, Statistical Annex, Autumn 2003., str. 87).

Unatoč rezovima u sustavu naknada za nezaposlene i socijalnih davanja, pokazalo se veoma teškim poštivati ograničenje za deficit od 3 posto BDP-a u konjunkturi slabog rasta i stagnacije kombiniranih sa smanjenjem poraza na dobit i kapitalnu dobit te visokim primanjima. U studenom 2002. ministri financija EU glasali su za provođenje disciplinskih mjera u slučaju Portugala koji nije poštivao ograničenja deficit-a. Međutim, istovremeno je njemački ministar financija upozorio Komisiju da je vjerojatno da ni njegova zemlja neće u 2002. uspjeti ispoštovati ograničenje deficit-a postavljeno Paktom o stabilnosti i rastu. Zapravo, njemački je deficit skočio s 1.4 posto BDP-a u 2000. na 2.8 u 2001., 3.6 u 2002. i 4.2 posto u 2003. te se očekivalo da će ostati iznad 3 posto BDP-a sve do 2006. Situacija se na sličan način razvijala i u Francuskoj, drugom najvećem gospodarstvu EU, gdje je deficit prešao limit od 3 posto i 2003. dosega 4.2 posto BDP-a. Kako su dva najveća gospodarstva EU nemamjerno prekršila pravila Pakta, Komisija je u ožujku 2003. objavila da rat u Iraku zahtijeva izuzeće od

pravila o deficitu. Međutim, nakon što su se neke od manjih zemalja EU pobunile ustvrdivši da će "razumne" (čitaj neoliberalne) politike izgubiti povjerenje javnosti ne budu li ih se držale sve zemlje, Komisija je pokrenula postupak sankcioniranja ovih dviju zemalja, što je moglo dovesti do kazni u iznosu od čak 0.5 % BDP-a svake od njih. Ipak, od ovog se procesa odustalo na sastanku ministara finančija EU u Bruxellesu u studenom 2003., gdje su odbačene preporuke Komisije da Francuska i Njemačka smjesti naprave duboke rezove u potrošnji ili budu podvrgnute sankcijama radi kršenja pravila Pakta. Europska središnja banka je odmah kritizirala ministre izjavivši da "riskiraju kredibilitet institucionalnog okvira i povjerenje u javne financije" zemalja EU (Rhoads i Mitchener, 2003.)

Pakt nije odbačen; jednostavno je prekršen uslijed stagnacije pogoršane restriktivnim neoliberalnim politikama. Odustajanjem od kaznenih mjera protiv Francuske i Njemačke europske su zemlje potvrdile nacionalnu autonomiju u raspolažanju proračunom. Međutim, i dalje se nastavilo s inzistiranjem na neoliberalnom opredjeljenju, unatoč tome što se pokazalo da ono pogoršava stagnaciju i time predstavlja ogromnu prepreku povećanju zaposlenosti i rasta.

Proširenje EU i "nacrt ustava"

U svibnju 2004. EU je primila deset novih zemalja: Cipar, Maltu i osam država Srednje i Istočne Europe (Češku, Estoniju, Mađarsku, Latviju, Litvu, Poljsku, Slovačku i Sloveniju). Kako bi bile primljene u EU, ove su države slijedile restriktivne politike povezane s Maastričkim kriterijima i Paktom o stabilnosti i rastu, unatoč tome što su se neke

od njih suočile s velikim makroekonomskim nestabilnostima i visokom stopom nezaposlenosti (recimo 19 posto u Slovačkoj i 20 posto u Poljskoj). Pristupanje još dviju zemalja (Bugarske i Rumunjske) planira se za 2007.

Kako bi se učvrstila proširena Unija s 25 (a uskoro i 27) država članica, vladajuće političke sile u EU izradile su "Konvenciju" koja je izlagala prijedlog "Ustava Europe" o kojem trenutno raspravljaju države članice EU (European Convention 2003).[3] Ustavom se pokušava "dovršiti" institucionalni okvir EU za predstojeća desetljeća, kako bi se olakšao proces "produbljivanja" europske (ekonomske, političke i društvene) unifikacije. Međutim, nije problem shvatiti da je svrha "Ustava" zapravo učiniti neoliberalizam u proširenoj EU "nepovratnim". Nacrt Ustava dodjeljuje status "ustavne odredbe" dvama glavnim stupovima neoliberalizma. Prvo, dereguliranim tržištima. Članak I-3 kaže da su ciljevi Unije: jedinstveno tržište na kojem je konkurenca slobodna i neometana. Drugo, prvenstvu državne sigurnosti i "vojne snage" nad ljudskim i socijalnim pravima. Članak I-40 glasi:

"Zajednička sigurnosna i obrambena politika... omogućiće Uniji raspolažanje vojnim i civilnim resursima. Unija ih može koristiti za mirovne misije u inozemstvu, prevenciju sukoba i jačanje međunarodne sigurnosti u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih naroda." [4]

Što se tiče ekonomskih i socijalnih politika, nakon nekoliko "progresivnih" formulacija na temu ekonomskih i socijalnih "ciljeva" EU u prvom dijelu Nacrta, koji naizgled ponavljaju sadržaj Opće deklaracije o pravima čovjeka UN-a[5] iz 1948., dezinflacija, glavni moto svih neoliberalnih politika, slavi se kao

ključni "ustavni" cilj:

"Primarni će cilj Europskog sustava sređišnjih banaka biti održavanje cjenovne stabilnosti" (članak I-29).

Uzme li se u obzir da je u EU-15 stopa inflacije (indeks potrošačkih cijena) pala s prosječno 10.6 posto 1970-ih na 6.5 posto 1980-ih i 2.1 posto 2000., otkad se nije pre-tjerano mijenjala, moguće je samo zaključiti sljedeće: odlučivši se na daljnju borbu protiv inflacije, europske su vlade objavile da i dalje inzistiraju na istim restriktivnim neoliberalnim politikama koje su pogodile većinu zaposlenog stanovništva te i ubuduće planiraju zanemarivati ciljeve poput poticanja rasta, borbe protiv nezaposlenosti, unapredavanja države blagostanja itd. tijekom cijelog razdoblja "konsolidacije" proširene Unije.

Mogućnosti suprostavljanja neoliberalnoj hegemoniji

Neoliberalizam nije niti "ispravna" politika ekonomskih reforma i razvoja, niti "pogrešna" politika određenih vlasta koju bi bilo moguće ispraviti kroz razumnu argumentaciju i raspravu. On je klasna politika, namijenjena promjeni odnosa snaga među kapitalom i radnicima na svim razinama društva u korist kapitala; on je klasna ofenziva kapitala protiv radnika.

Do sad je kapitalistička ofenziva protiv radnika bila nevjerojatno uspješna. Uspjela je smanjiti udio radnika u neto proizvodnji: u EU-15, pao je s prosjeka od 73.9 posto u razdoblju od 1971. do 1980. na oko 68.3 posto u razdoblju od 2001. do 2005. (European Economy, Statistical Annex, Spring 2003., str. 94.). Drugim riječima, promijenila je odnos snaga u korist kapitala. Uistinu, rezultat je bilo stvaranje posebne vrste društvenog konsenzusa te-

meljenog na prihvatanju kapitalističkih ideja i ciljeva od strane radničke klase. Nije li konsenzus kad sindikati prihvate da je ključno pitanje u socijalnom dijalogu kako povećati profitabilnost, ili kako osigurati konkurentnost Europe u globalnoj ekonomiji? To je konsenzus: konsenzus između "pobjednika" i "poraženih".

Isto tako se država blagostanja koja je postojala nakon Drugog svjetskog rata može shvatiti kao proizvod klasne polarizacije u kontekstu ravnoteže snaga koja više ne postoji. U tom kontekstu, politike redistribucije u korist rasta plaća, stimulacije potražnje među širim slojevima i jačanja socijalnog građanstva, nisu predstavljale općeniti demokratski i društveni napredak, nego samo alternativan način osiguravanja vladavine kapitala u razdoblju koje mu nije bilo naklonjeno. Jasno je dakle da takve politike, odnosno nekakva anti-neoliberalna politika, ne mogu biti provedene bez radikalne promjene trenutnog odnosa snaga među kapitalom i radnicima.

Međutim, kako bi se uspostavila nova raspodjela socijalne ravnoteže snaga, radnička klasa mora još jednom stvoriti vlastite autonome klasne ciljeve, neovisno o kapitalističkom imperativu radničke discipline i maksimiziranja profita. Da bi to bilo moguće, radnici moraju ponovo stvoriti vlastite antikapitalističke strategije društvene transformacije. To je veliki izazov s kojim se zapravo suočavaju "pokreti protiv kapitalističke globalizacije", koji posljednjih godina ubrzano rastu u praktički cijelom svijetu (Saad-Filho 2003.).

Nadalje, u prethodnom smo dijelu pokazali da su vladajuće društvene i političke snage u Europi uspjele legitimizirati neoliberalne politike kao par excellence sredstvo "ekonomski konvergencije" i "europske unifikacije". Štovi-

še, neoliberalne su ekonomske i socijalne politike u Europi uvedene u obliku "zajedničkih europskih politika", "kriterija konvergencije" i zajedničkog europskog "ustavnog" okvira.

Proces europske unifikacije tako se pretvara u ideološko i političko oružje europskih kapitalističkih klasa u njihovom konfliktu s radnim klasama: koristi se kao poligon neoliberalizma te je poistovjećen s izradom i provedbom ekonomskih i socijalnih politika štednje, privatizacijom, deregulacijom tržišta i ugrožavanjem prava. Ovaj zaključak ne vodi, međutim, do

"antieuropskih" teza nego prije još jednom nalaževa važnost formuliranja alternativne strategije u cijeloj Europi koja bi promicala interesu europskih radnih klasa. Zahtjev za potpunim preoblikovanjem antidemokratske i deflačijske institucionalne strukture i političke agende EU nije motiviran antieuropejstvom nego antineoliberalizmom i antikapitalizmom: društvena reforma, demokratizacija i izrada strategije radikalne promjene u cilju zbacivanja kapitalizma i uspostave egalitarnog i humanog društvenog poretku – tj. komunizma.

[1] Povećana polarizacija plaća, koju pokazuje povećanje omjera gornjih i donjih deset posto distribucije plaća, vidljiva je u svim europskim zemljama od sredine 1970-ih. Isti se fenomen javlja i u SAD-u i Japanu. Kako se taj omjer bio smanjio tijekom prva tri desetljeća nakon 2. sv. rata, Harrison i Bluestone (1988.) ponovno su povećanje omjera definirali kao "veliko polukružno okretanje" (the Great U-Turn). Noviji se podaci o nejednakosti i polarizaciji plaća mogu naći u Borjas (2000., poglavje 8).

[2] „Tržišta nikad neće zamijeniti vlade u donošenju strateških odluka, organiziranju solidarnosti na određenom teritoriju a ponajmanje u institucionaliziranju tržišta... Država je i dalje najmoćnija institucija kad je riječ o usmjeravanju i kročenju moći tržišta“ (Boyer 1996., str. 110, 108., kurziv dodan).

[3] Nacrt Ustava su usvojile sve zemlje članice uz iznimku klauzula koje određuju težinu glasova u Europskom vijeću i Vijeću ministara. U prosincu 2003. Vijeće europskih vođa nije uspjelo dogоворити finalnu verziju Ustava, jer su Španjolska i novoprdošla Poljska inzistirale na zadržavanju sustava iz 2000. koji im daje gotovo jednak broj glasova kao i Njemačkoj, koja ima mnogo veću populaciju. Francuska i Njemačka su inzistirale na reformi ovog sustava.

[4] U istom članku dalje stoji (kao klauzula Ustava!) da „će biti osnovana Europska agencija za naoru-

žanje, istraživanje i vojne snage kako bi identificirala operativne potrebe, poticala mјere za ispunjenje ovih potreba, doprinijela izradi i, gdje je to prikladno, provedbi svih mјera potrebnih za jačanje industrijske i tehnološke baze industrijskog sektora, sudjelovala u određivanju europske politike naoružanja i vojne snage te pomagala Vijeću ministara u vrednovanju razvoja vojne snage“.

[5] Tj. članak I-3: „Unija će raditi na Europi održivog razvoja temeljenoj na uravnoteženom ekonomskom rastu, socijalnoj tržišnoj ekonomiji, visoko konkurentnoj i usmjerenoj ka punoj zaposlenosti i društvenom napretku, s visokom razinom zaštite i unapređenja okoliša“. Međutim, čak i na toj općenitoj razini, nacrt Europskog ustava vidno zaostaje za Deklaracijom iz 1948. kad je riječ o većini socijalnih i ljudskih prava. Kad je riječ, primjerice, o "pravu na rad", u Ustavu stoji: „Svatko ima pravo na rad u slobodno izabranom ili prihvaćenom zaposlenju“ (članak II-15) i „Svaki radnik ima pravo na zaštitu od neopravdanog otpuštanja, u skladu sa zakonom Unije i nacionalnim zakonima i praksama“ (članak II-30). Za usporedbu, relevantni članak Opće deklaracije o pravima čovjeka iz 1948. „Svatko ima pravona rad, sloboden izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete za rad i zaštitu od nezaposlenosti.“ (Članak 23).

Ivona Grgurinović i Ruža Lukšić:

Europski fondovi: što, kako i za koga

Objavljeno u tematu *S onu stranu Schengena* u Zarezu br. 302, 3.veljače 2011.

Kao glavni razlog što žurnijeg ulaska Hrvatske u Europsku uniju često se navodi mogućnost korištenja sredstava iz strukturalnih fondova, iz kojih bismo već u prve dvije godine od pristupanja trebali dobiti 2,2 milijarde eura bespovratnih sredstava. Ovo je pozamašna svota novca ako znamo da je od 2000. Hrvatska ukupno od EU-a na raspolažanje dobila oko milijardu eura. Novac ipak ništa ne znači sam po sebi – važno je vidjeti otkud on dolazi, u koje svrhe se može iskoristiti, i tko bi od njega mogao imati koristi.

Sve aktivnosti Europske unije, pa tako i fondovi, financiraju se iz proračuna EU-a, koji se puni carinama na trgovinu s trećim zemljama i određenim postotkom PDV-a i bruto nacionalnog dohotka svake od država članica. Kako se radi o relativnim iznosima, najviše daju bogate stare države-članice, Njemačka, Italija, Velika Britanija, Francuska, Nizozemska i Švedska. Konzervativni euroskeptici u ovim zemljama često se bune protiv ovakve robinhudovske velikodušnosti svojih država pa Europska komisija zato na svojim stranicama objašnjava da se radi o novcu koji pripada "Europskoj uniji, a države članice ga samo prikupljaju (...); proračun nije mehanizam finansijske redistribucije" od bogatih prema siromašnima. Što onda jest?

Čemu služi proračun Europske unije?

Europska unija je kao ekonomski projekt od početka za cilj imala zajedničko tržište u svrhu povećanja konkurentnosti europskih tvrtki na globalnom tržištu nauštrb radničkih prava i životnog standarda građana, uz ideo-loško opravdanje da će to dovesti do općeg prosperiteta što se, dakako, nije ostvarilo. Stvaranje zajedničkog tržišta i postizanje nje-ove globalne konkurentnosti zahtjevalo je izmjene regulative, odnosno ukidanje unutarnjih granica i prepreka za kretanje roba, kapitala i radne snage, ali, kako se pokazalo već 50-ih godina, i konkretno, centralno administrirane novčane poticaje. Svaka je država naravno zastupala parcijalne, kratkoročne interese vlastitih vladajućih klasa – postizanje zajedničkog dugoročnog cilja zahtjevalo je izvor financiranja koji bi bio izvanjski svakoj od njih. Tako se započelo s izdvajanjem novca u zajednički proračun, za što su formalne osnove postavljene Ugovorom u Rimu 1957.

Zajedničko se tržište trebalo produbiti, ali i širiti na susjedne zemlje, radi pristupa novim potrošačima i jeftinijoj radnoj snazi te političke stabilnosti. Unija se tako našla pred dvojakim političkim zadatkom – uvjeriti vlastite građane u uspjeh europskog projekta, i privući u njega i građane drugih zemalja. Fondovi EU-a pokazali su se idealnim sredstvom

za ovu svrhu. Snažno promovirani, oni imaju udjela u financiranju provedbe svih politika EU, a izvan njezinih granica su omogućavali stvaranje slike Europske unije kao izvora novca za ekologiju, potrošačka i ženska prava, obrazovanje, inovacije, pomoći siromašnim regijama i smanjenje međunacionalnih tenzija, istovremeno implicirajući da bez nje ničeg od toga ne bi bilo. Članstvo u EU-u se ideo-loški (a Schengenskim granicama, dakako, i fizički) izjednačilo s europejstvom pa su tako povijesno i zemljopisno europske države put u najnovijih članica Bugarske i Rumunjske ipak slavile pristupanje Europskoj uniji kao ulazak u Europu.

Uredenje fondova se stalno kozmetički mijenjalo, dijelom radi izmjena u institucionalnom okviru, a dijelom i zato što su ova sredstva, kako smo već spomenule, iako znemariva u usporedbi s ukupnim BDP-om EU-a, pod stalnom prismotrom elita iz bogatijih država članica koje mogu uživati u blagodatima zajedničkog tržišta na koje se ona zapravo troše i istovremeno kriviti te zanemarive izdatke za sve nedaće u zemlji.

U trenutno važećem institucionalnom uređenju EU-a, proračunske izdatke osmišljava Europska komisija financijskim planom za razdoblje od više godina (MFF – Multi-annual financial framework), a odobravaju Europsko vijeće i Parlament. Deklarativni cilj i tekućeg financijskog plana, za razdoblje od 2007. do 2013., je "smanjenje razlika u razvijenosti između različitih regija Europske unije, povećanje konkurentnosti te razvoj poduzetništva i inovacija", a predviđa rashode od preko 800 milijardi eura. Od toga će u Kohezijski, Strukturne i fondove namijenjene zemljama izvan EU-a otići oko 40% proračuna,

gotovo polovina sredstava bit će utrošena na "zajedničku europsku poljoprivrednu politiku", oko 6% na birokraciju same unije, a oko 1% na aktivnosti "zaštite slobode i pravde" (borba protiv terorizma, ilegalne imigracije i kriminala) i "građanstva" (kulturne aktivnosti s ciljem stvaranja "Europe kao velike obitelji", zaštita potrošača, zdravstvo). Već je iz navedenog vidljiva razlika između izrečenih ciljeva i onog na što se oni zapravo odnose, međutim, da bismo vidjeli što se može s fondovima, trebat ćemo navesti i primjere.

Fondovi u praksi

Kohezijski fond financira velike infrastrukturne projekte usmjerene prema zaštiti okoliša i transeuropskih transportnih putova u članicama s BDP-om manjim od 90% europskog prosjeka. Usmjereno na BDP ga međutim čini slijepim za stvarno stanje u nekom području, jer se u porast BDP-a računa primjerice i pretvaranje samoodrživog seoskog kraja u jeftin radni pogon neke multinacionalke. Dok izgradnja transeuropskih putova ima jasnu korist za spomenute multinacionalne tvrtke, u činjenici da se upravo u siromašnijim krajevima inzistira na pridržavanju najstrožih ekoloških standarda primjećujemo licemjerje svojstveno globalnim ekološkim politikama. Strukturni fondovi se za razliku od Kohezijskog orijentiraju na regije, a najvažniji su Europski socijalni fond, usmjereni na ljudske resurse, i Europski fond za regionalni razvoj koji pomaže gospodarstvu u regijama s nižim BDP-om, uz obvezu međuregionalne suradnje.

Dobivanje sredstava iz svih fondova uvjetovano je dakle pristajanjem na ciljeve EU-a, što je osobito značajno za ona područ-

ja javnih politika koja EU izravno ne regulira, poput obrazovanja ili pomoći nezaposlenima. Ovim se i na mikro-razini osigurava smanjenje uloge države i privatizacija javnih dobara, već uvjetovana fiskalnim politikama. Sveučilištima se tako neće davati sredstva koja ne doprinose njihovoj integraciji, suradnji s tržistem, ostvarenju veće zarade od školarina ili "odgovornosti" shvaćene kao proizvodnje većeg broja uporabne radne snage i profitabilnog poslovanja. Programi pomoći nezaposlenim ženama usmjerit će se na njihovo "osnaživanje" bez da se uzmu u obzir njihov klasni status ili stvarnu korist koju će imati od ciljanog zaposlenja. Kulturni projekti izravno će poticati stvaranje pan-europskog građanstva inzistiranjem na međunarodnoj suradnji, a znanstveni će se uspjeh vrednovati brojem utrženih patenata; područja istraživanja bit će omeđena prioritetima unije.

Irska se često navodi kao primjer zemlje uspješne u iskorištavanju sredstava iz fonda za razvoj gospodarstva i privlačenje stranih investicija. Naravno, nemoguće je utvrditi koliko su tome doprinijela sredstva iz fonda, a koliko zakonski poticaj poduzetništvu i porezne olakšice tvrtkama. Međutim, to se samo nakratko odrazilo na porast životnog standarda građana – na dulji rok, država je postala toliko ovisna o privatnom sektoru i stranim ulagačima da je danas prisiljena smanjivati standard da bi iskupila dugove privatnih banaka, i ima vrlo malo pregovaračkog prostora s kapitalom jer bi podizanje poreza značilo i njegov bijeg u neke povoljnije države, protiv čega ne postoji zaštitna regulacija.

Također, Irska je i prije otvaranja fonda imala uređenu institucionalnu strukturu. U zemljama i regijama sa slabije organizira-

nim državnim službama fondovi nisu doveli do želenog rasta, što više: pokazalo se da ove države ne uspijevaju u pregovaranju s Europskom komisijom dogovoriti da se sredstva iz fondova usmjere u već postojeće državne prioritete. Pod pritiskom da se ti novci ipak potroše, zapravo su rasipale obvezno državno sufinanciranje na projekte projekata radi, što u konačnici nije imalo utjecaja na gospodarske pokazatelje, a u nekim je državama i negativno utjecalo na postotak izravnih stranih investicija.

Problem profesionalizacije korištenja fondova

Radi obveze da se sva sredstva iz fonda predfinanciraju (tj. da se troškovi plaćaju unaprijed, a da se od EU kasnije dobiva refundacija), što zahtijeva zaduživanje na tržišta, i sufinciraju državnim sredstvima (u iznosu od 5% za državne projekte pa sve do 75% ako se radi o tvrtkama), Poljska danas krivi uspjeh u povlačenju sredstava za deficit od 8%. Siromašnije zemlje ne uspijevaju iskoristiti deklarativno dodijeljena sredstva, koja se nakon 2 ili 3 godine moraju vratiti te će to vjerojatno umanjiti iznos dodijeljen u idućem razdoblju. Primjerice, Bugarsku je predsjednik Europske komisije Barroso kritizirao radi iskorištavanja samo 6% sredstava predviđenih za tu zemlju.

Čak je i proglašena korist od projekata nejasna: iako se redovito provode evaluacije i studije učinkovitosti, one se uglavnom rade iščitavanjem projektne dokumentacije i anketama među provoditeljima projekata, kojima je dakako u interesu reći sve najbolje o uspjehu projekta, a vrlo rijetko uvidom u stanje na terenu i neovisnim ispitivanjem

ciljnih skupina. Za običnog građanina koji pokušava dobiti sredstva, najuočljiviji je problem profesionalizacije korištenja fonda – radi silnog truda oko stvaranja barem privida transparentnosti, razvijena je šuma žargonom napisane dokumentacije kroz koju se treba probiti potencijalni prijavitelj, što je vrlo teško bez završavanja specijaliziranih tečajeva koji se opet, ne provodi li ih državna uprava, skupo naplaćuju. Pregled dokumentacije često će potencijalnom prijavitelju otkriti i druge detalje s kojima nije računao: primjerice, da mora naći partnera u drugoj europskoj zemlji, da je financiranje namijenjeno uskom popisu aktivnosti, kao i da će zapravo svejedno morati posegnuti za komercijalnim kreditom – jer će mu novac biti isplaćen tek nakon provedbe projekta, jer ga pravila sprečavaju da dio aktivnosti nužnih za projekt financira iz dodijeljenih sredstava, i radi obveze sufinciranja. Države svuda u Europi osnivaju regionalne agencije i druge organizacije čija je svrha pomagati građanima u dobivanju sredstava iz fonda – zaposlenici ovih agencija, kao i zaposlenici na projektima u drugim organizacijama koje koriste sredstva EU, poput civilnih udruga, često su plaćeni minimalcem i od njih se očekuje da većinu svojih prihoda zarade sami uspješnim prijavljivanjem projekata – što je još jedan razlog da se prijavljuju projekti smisleni samo na papiru. Kako je trajanje svakog projekta ograničeno, sigurni je rezultat projektnog financiranja nastanak cijele klase neizvjesno zaposlenih ljudi – konzultanata koji su od projekta do projekta odlično plaćeni, i administratora koji su prisiljeni stalno tražiti nove projekte u nadi da će i sami jednom doći do statusa konzultanta, prodajući znanje i uslu-

ge kakvoj manje iskusnoj instituciji ili novoj državi članici.

Uz dvojben uspjeh politika fonda u poboljšanju života običnih ljudi, fondove muči i druga boljka koju smo navikli ne asociратi s Europskim unijom – korupcija. Provođenje svakog projekta zahtijeva poštivanje skupa pravila, od nacionalnog i zakonskog okvira EU do onih koja se odnose samo na pojedini natječaj. U praksi se pravila i smjernice često krše, ne samo zato što se korisnici ne uspijevaju snaći u opsežnoj regulativi. Kako već neko vrijeme upozorava OLAF, revizorska služba Europske komisije, vrlo je teško pratiti na što se zapravo troši novac. Iako je svaki projekt obvezan voditi opsežnu dokumentaciju o svim provedenim javnim natječajima, nabavama i aktivnostima, istu je lako krivotvoriti, a državne revizije lako zažmire na jedno oko smatrajući da se ne radi o njihovim novcima. Dodatno stvar otežava to što su provoditelji projekata obvezni kao nepravilnost prijaviti sve što oduđara od planiranog – radilo se o kupnji prijenosnog umjesta stolnog računala ili utaji milijuna eura – kao i činjenica da se velik dio projekata obvezno provodi u suradnji organizacija iz barem dvije države, a često i više njih.

Što s Hrvatskom?

Hrvatska je dosad bila relativno uspješna u povlačenju sredstava iz predpristupnih fonda CARDS i PHARE, međutim oni su velikim dijelom bili namijenjeni “jačanju” državne uprave u suradnji s institucijama i tvrtkama iz EU-a. Ovi su fondovi zahtijevali samo sufinciranje, a ne i predfinanciranje – također, samo je fond IPA iz kojeg se trenutno povlače sredstva upravljačkom struk-

turom i prioritetima bio modeliran prema fondovima za države članice, a podaci o njegovom uspjehu još nisu poznati. Činjenica je da su državne službe loše organizirane, da je zapošljavanje u njima ograničeno na poslove izravne suradnje s EU-om, a strateški okviri vlade nemaju planova osim ulaska u EU i sveopće privatizacije.

Dokazivale smo da novci Europske unije nemaju proklamiranu funkciju pomoći, nego vrlo jasno usmjeravaju državna sredstva prema postizanju ciljeva koji su od koristi vladajućim klasama EU-a, a ne i građanima pojedine države. Vješt provoditelj projekta će možda i uspjeti pregovarati u svoju korist, zaobići pravila i iskoristiti novac za boljšak, primjerice, lokalne za-

jednice, međutim to je iznimka, ne pravilo. Politička prisila na "bolju apsorpciju" u hrvatskim uvjetima znači usmjeravanje ionako malog postotka obrazovnih zaposlenika javnih i državnih službi na fondove, gdje će biti nagrađivani po iznosima sredstava koje "povuku" – bez obzira u koju svrhu. Hrvatski dužnosnici tako dobivaju zadovoljniju Europsku komisiju, više javnih natječaja za jatake iz privrede (kojima će se pridružiti i kolege iz unije, jer će javne nabave biti otvorene za tvrtke iz svih država članica), ljestve brojke na izbornim kampanjama i, bude li sreće, ugodnu mirovinu na kakvoj dobro plaćenoj konzultantskoj poziciji u uniji. Građanima je vrijeme da sjednu i razmisle što oni imaju od toga.

Juraj Katalenac:

Europska unija, neizvjesni rad i fleksigurnost

Objavljeno u tematu *S onu stranu Schengena* u Zarezu br. 302, 3.veljače 2011.

Kada govorimo o Europskoj uniji mnogi ljudi, a posebice mladi i visokoobrazovani, misle kako će ulaskom u Europsku uniju dobiti veće mogućnosti zapošljavanja, kako će moći ići raditi u druge države članice, kako će im porasti životni standard te kako će im općenito "cvjetati ruže". Nažalost, ovo je samo propaganda, dok je realnost, kao i uvek – druga priča. Cilj ovog članka je pružiti uvid u europsku strategiju zapošljavanja te objasniti pojmove neizvjesni rad i fleksigurnost, pojmove koji objašnjavaju što nas to točno čeka u Europskoj uniji.

Što je to neizvjesni rad?

Neizvjesni rad (eng. precarious work), u akademskim krugovima poznat i pod nazivom prekarni rad, termin je koji se koristi kako bi se opisao rad koji je nestalan, nezaštićen, slabo plaćen, s kojim se ne može ili jedva može uzdržavati kućanstvo te koji se često ne regulira Zakonom o radu. Neizvjesni rad najčešće se veže uz pojmove kao što su npr. rad na određeno, privremeni rad, povremeni rad, studentski rad, rad imigrantata (bauštela) itd, dakle radi se o onim poslovima gdje je radnik zaposlen na kratko vrijeme dok ugovor ne istekne, a nakon toga mora ponovno tražiti posao.

Posao se najčešće ugovara preko tzv. agencija za privremeno zapošljavanje kao što su, u Hrvatskoj, Dekra, Adecco, UPS d.o.o., Kadus d.o.o. itd. Agencija je u Zakonu o radu (NN 149/09) definirana kao "poslodavac koji na temelju sporazuma ustupa radnika drugom poslodavcu za obavljanje privremenih poslova." Znači radnik je zaposlenik agencije, koja ga iznamljuje drugim poslodavcima za obavljanje određenih poslova. Poslodavci vrlo rado unajmaju radnike preko agencija jer dobiju radnu snagu za manji novac, a ne snose gotovo nikakvu odgovornost prema radnicima. Radnici najčešće rade preko ugovora na određeno, u puno lošijim uvjetima rada od radnika koji su direktno zaposleni kod poslodavca, za manju plaću, a najčešće nisu sindikalno organizirani jer sindikati nemaju interesa za radnicima čija je budućnost, i time plaćanje sindikalne članarine, neizvjesna, a koji donose puno "problema". U slučaju da imaju problema radnici se neće odlučiti za akciju, jer su svjesni da im poslodavac, ako mu se zamjere, neće produžiti ugovor kao i da uvek postoji "masa nezaposlenih" koja čeka na njihovo radno mjesto. Organiziranje radnika znatno otežava i činjenica da se na ovakvim poslovima radnici brzo izmjenjuju.

Neizvjesni rad je globalni fenomen koji je svoje korijenje pustio u Ujedinjenom Kraljevstvu 1980-ih, nakon što je vlast Margaret Thatcher ugasila pobune i masovne štrajkove rudara. Uslijedilo je prenošenje teške industrije u nerazvijene zemlje u kojima je jeftinija radna snaga, a naglasak prelazi na sektor usluga. Samim prenošenjem teške industrije u druge države stvorena je masa nezaposlenih, čime je omogućeno razvijanje neizvjesnog rada s fleksibilnim ugovorima koji su više odgovarali poslodavcima. Svaki radnički bunt je onemogućen restrikтивnim sindikalnim zakonima. Nekadašnje mantere o "poslu za cijeli život", zamijenjene su novim mantrama o "fleksibilizaciji tržišta radne snage" te o "konkurentnosti u globalnoj ekonomiji".

Dakle, kako je riječ o globalnom trendu, on je već prisutan u Hrvatskoj. Samo pristupanje Hrvatske Europskoj uniji više nam neće donijeti prevelikih izmjena. Naime, sve one su već više-manje uvedene kroz različita ekonomska prilagođavanja Hrvatske EU u tzv. pregovorima, a pod pritiskom neoliberalizma bile bi uvedene prije ili kasnije. EU je sama po sebi zagovornik neizvjesnog rada, tj. fleksibilizacije, utječući na politički i ekonomski slabije države koje (još) nisu u EU da se prilagode. Zbog toga, vrlo je važno predstaviti navedeni model, kako bismo prepoznali promjene koje nosi u idejama naše političke elite te pružili otpor. Isto tako, vrlo je važno naglasiti kako Hrvatska ima, s obzirom na okolnosti, prilično dobar Zakon o radu, koji štiti radnike u mnogim segmentima u kojima radnici nisu zaštićeni u EU te ga je potrebno očuvati u ovakovom obliku.

Zakon o radu, privremeni rad i agencije

U Zakonu o radu privremeno zapošljavanje u Hrvatskoj opisano je između 24. i 32. članka. Tu stoji kako agencija mora radniku ponuditi precizan ugovor te kako taj ugovor mora biti u pisanim oblicima, kako se agenciji zabranjuje ustupanje radnika poslodavcu kod kojeg su radnici u štrajku, kako je agencija obvezna isplaćivati radnika u vremenu kada nije ustupljen drugom poslodavcu, kako plaća i uvjeti rada radnika zaposlenih preko agencije trebaju biti jednaki onima kakve imaju svi radnici zaposleni kod tog poslodavca, a u slučaju da je to nemoguće potrebno ih je definirati u "sporazumu o ustupanju radnika" itd. Agencija ne smije ustupati radnika korisniku za obavljanje istih poslova za neprekinuto razdoblje duže od jedne godine, te je dužna upoznati radnika sa znanjima ili vještinama koje bi trebao obavljati kod korisnika, dako k o trošku agencije. Vrlo važno je naglasiti i kako je agencija dužna ustupljenom radniku isplatiti ugovorenu plaću za obavljeni rad kod korisnika i u slučaju kada korisnik ne ispostavi agenciji obračun za isplatu plaće. Sam korisnik, pak, mora jednom godišnje obavijestiti radničko vijeće, odnosno predstavnika radnika koje zapošljava, o razlozima uzimanja radnika preko agencija, a isto tako mora obavijestiti radnike koje uzima preko agencije o slobodnim radnim mjestima za koje ispunjavaju uvjete.

Osim zapošljavanja preko agencija, sam poslodavac može uzeti radnika na ugovor na određeno, no taj ugovor može produžiti samo dva puta nakon čega je dužan radniku dati ugovor na neodređeno.

No vrlo važno je naglasiti jednu stvar, a to je da papir svašta podnosi. Sasvim je jasno da se ove odrednice ZOR-a, kao na kraju krajeva i sve ostale koje su u korist radnika, gotovo stalno krše, no svejedno je potrebno očuvati zakon ovakvim kakav je, jer on je još uvijek dosta protektivan prema radničkoj klasi, pogotovo kada ga usporedimo sa zemljama EU. Npr. u Poljskoj postoje tzv. "civilni ugovori" koji su stavljeni izvan ingerencije njihovog ZOR-a, pošto je riječ o "sporazu-mu" između dva građanina, te mnogi radnici rade preko takvih ugovora. Isto tako, u Poljskoj poslodavci mogu zapošljavati radnike preko agencija dok su u njihovom poduzeću radnici u štrajku, a posebno se iskorištava studente koje poslodavci plaćaju i 20% ispod minimalne plaće. U Portugalu radnici moraju plaćati agencijama "njihov dio", čak i onda kada su bez posla. Ujedinjeno Kraljevstvo ima seriju antisindikalnih zakona (eng. anti-union laws) kojima se ograničava pravo radnika na štrajk, dok je nedavno španjolska vlada krenula s paketom reformi kojima bi se olakšalo otpuštanje radnika, zanemarili kolektivni ugovori, ograničila moć sindikata, te omogućilo agencijama za privremeno zapošljavanje da aktivnije sudjeluju u strategijama zapošljavanja. Zvuči li vam ovo poznato?

Europska strategija zapošljavanja

Glavne ideje europske strategije zapošljavanja moguće je pronaći već u samoj Lisabonskoj strategiji. Ključne "ideje" tog dokumenta su fleksibilnost i "životno učenje". Iako bi se ovo moglo protumačiti kao nešto pozitivno, a to je upravo ono što naši eurofili rade, poanta ovih "ideja" je to da se radnici prilagođavaju tržištu rada, pristajanjem na

konstantnu nesigurnost, otkaze i prekvalifikacije. Nakon toga EU je usvojila dokument pod nazivom Integralne smjernice za rast i radna mjesta (2005.-2008.) u kojem se ističe nužnost provođenja politike usmjerene prema postizanju "punog zaposlenja" i poboljšanja kvalitete i produktivnosti rada. Ono što nije navedeno u ovom dokumentu je način na koji se to namjerava postići, a to je dakako kroz neizvjesni rad. Naime, kada EU govori o "potpunom zaposlenju", ne misli se na to da svaki radnik ima osigurano radno mjesto na kojem će raditi do kraja radnog vijeka, već se misli na to da radnici popunjavaju tržište rada svojim kvalifikacijama, te da je poslodavcima lakše pronaći radnu snagu. 2004. godine, nizozemski laburist Wim Kok, podnio je izvješće poznato pod imenom Kokovo izvješće. U izvješću Kok poziva na to da se "standarni ugovori", pod kojima se dakako misli na kolektivne ugovore i sve ostale ugovore koje sklapaju poslodavac i radnik, pregledaju i fleksibiliziraju te smatra da je čak potrebno uvesti i druge vrste ugovora koji bi bili fleksibilniji, kao i fleksibilnije radno vrijeme. Također, ističe i "potrebu" da se ukinu prepreke za rad agencija za privremeno zapošljavanje, posebice među državama članicama, nužnost poboljšanja "privlačnosti" privremenog rada te prilagodbu sustava socijalne zaštite u svrhu povećanja mobilnosti radnika. Prva Barossova komisija je pokušala u praksi provesti neke od ovih ideja, odnosno razvila je ideju fleksigurnosti.

Fleksigurnost (eng. flexicurity) možemo uzeti kao službenu europsku politiku zapošljavanja. Sam pojam fleksigurnost je nastao spajanjem pojmove sigurnost i fleksibilnost, uravnotežavanjem istih, odnosno želje za

flexibilnim poslovima i sigurnim prijelazom između poslova. Fleksibilnost se odnosi na razvijanje fleksibilnih uvjeta rada, gdje bi se ljudi cijelo vrijeme školovali, imali fleksibilnije radno vrijeme te se lakše zapošljavali i prekidali ugovore. Sigurnost bi se trebala odnositi na socijalne beneficije za one koji izgube posao, uz koje je inkorporirano i "cje-loživotno učenje", tj. prekvalifikacije, a cilj EU nije zadržati radnika na poslu već na tržištu, omogućujući mu da glatko mijenja karijere i napreduje u njima. Isto tako, ističe se kako fleksigurnost popravlja kompetitivnost u EU, omogućuje da tržišta u europskim zemljama budu inkluzivnija, te ruši segregaciju na tržištu rada između tzv.insajdera (radnika koji rade na neodređeno, na sigurnim i dobro plaćenim poslovima) i autsajdera(nezaposlenih ili neizvjesnih radnika).

Perspektiva Hrvatske

No potrebno je napraviti razliku između propagande i stvarnosti jer Europska unija je poznata po svojoj neoliberalnoj propagandi u socijaldemokratskom ruku. Fleksigurnost u teoriji jako dobro zvuči, no u praksi je sasvim jasno da radnik i poslodavac nisu ravnopravni, odnosno da radnik ne može samo tako "kliziti" s jednog posla na drugi, ugovoriti si radno vrijeme i uvjete kakve želi ili prekinuti ugovor kada želi. Da bi to napravio, potrebna mu je određena moć, koju on nema već je ona u rukama poslodavaca. Poslodavci su u poziciji u kojoj mogu radnika ucjenjivati i pritisnati masom nezaposlenih te mu nametnuti radno vrijeme i uvjete rada po svojim kriterijima. Ako uzmemo u obzir da fleksigurnost teži zaobilazeњu kolektivnih ugovora, ali i zakonskih odredbi o minimalnoj plaći, kao i još

nekih drugih odredbi koje se vežu uz prava radnika, a postoje npr. u hrvatskom ZOR-u, sasvim nam je jasno kako ova socijalna politika ide direktno protiv interesa radnika. Sama politika fleksigurnosti se upravo trudi smanjiti broj sigurnih zaposlenja, koja postoje u znatnom broju u državama koje su se nekoć nalazile iz tzv. "zeljezne zastave" te povećati broj neizvjesnih radnika svojim upornim inzistiranjem na fleksibilnosti. Zanimljivo je to i da je u jeku današnje krize kapitalističke ekonomije, EU proglašila fleksigurnost strategijom za izlaz iz krize, što ide ruku pod ruku s rezovima radničkih i socijalnih prava.

U ožujku 2002. Europska komisija je donijela direktivu o radu agencija za privremeno zapošljavanja, po kojoj bi se trebali izjednačiti uvjeti tržišnog natjecanja za sve agencije u EU. Za svoj cilj je proglašila izjednačavanje prava privremenih i stalnozaposlenih radnika te prepoznavanje "potencijala" privremenog rada od strane radnika, no zapravo je bila riječ o implementiranju politike fleksigurnosti u države članice koje ju još nisu počele provoditi. Prema ovoj direktivi država članica bi trebala "pregledati" i "obrazložiti" restrikcije vezane uz agencije za privremeno zapošljavanje. One se mogu održati ako su od "općeg interesa", a omogućena je određena autonomija državama članicama vezana uz odstupanja od kolektivnih ugovora te ugovora među socijalnim partnerima. Agencije za privremeno zapošljavanje su s vremenom znatno ojačale te sve više utječu na kreiranje nacionalnih politika zapošljavanja. Npr. u izvještaju Adecco iz lipnja 2008. možemo pročitati kako se hvali Francuska koja je smanjila protekcionu stalno zaposlenih radnika, dok se oštro kritizira protekcionizam u špa-

njolskoj građevinskoj industriji te uslužnom sektoru Španjolske i Belgije.

Zanimljiv je i tzv. Zeleni papir na ZOR, usvojen 12. ožujka 2007. godine od strane švedske vlade i Švedske sindikalne konfederacije (Landsorganisationen i Sverige – LO), vodećeg švedskog "žutog" sindikata. U ovom dokumentu se naglašava "suradnja" između socijalnih partnera te iako Vlada donosi zakone, smatra se da je u određenim situacijama (npr. kriza), ili među određenim sektorima, neke stvari potrebno brže mijenjati pregovorima između socijalnih partnera. Takav "kombinirani sustav" je, prema potpisnicima zelenog papira, snažan instrument za povećanje fleksibilnosti i prilagodbe sektorskim/rezionalnim uvjetima. Drugim riječima, ovime se omogućava da se kolektivni ugovori lakše mijenjaju, prema interesima poslodavaca. Isto tako, u ovom dokumentu je naglašena i ideja za jedinstvenim ZOR-om na razini EU.

U slučaju da ideja o jedinstvenom ZOR-u na razini EU realizira u praksi te Hrvatska uđe u EU, to bi nanijelo nepovratnu štetu hrvatskim radnicima koji bi izgubili mnogo prava koja su im osigurana našim zakonom jer se u Hrvatskoj ipak još uvijek teži ka stalnom zaposlenju radnika.

Otpor?

Neizvjesni rad se svakodnevno potiho prikrada u naše živote i radna mjesta. "Žuti" sindikati i njihovi sindikalni birokrati nemaju dovoljno snage i/ili volje da se bore za radnička prava te gledaju u svemu svoj osobni interes umjesto interesa radničke klase. Radnici svakodnevno rade u sve gorim uvjetima, u sve većem stresu i brizi za sutrašnjicu – hoće li imati posao ili neće, dok sva radnička prava za koja su se generacije kroz povijest borile, jednostavno nestaju izmjenama zakona, dogovorima "socijalnih partnera" i direktivama EU. Rijetko gdje ćemo naići na kritiku neizvjesnog rada, fleksigurnosti ili drugih europskih ekonomskih strategija, već od naših ekonomskih stručnjaka možemo samo čuti kako će nam biti bolje, kako ćemo se moći zaposliti u EU, kako ćemo imati veći standard itd. Iskustva članica EU, posebice država iza nekadašnje "željezne zavjese", govore nam o sasvim drugim iskustvima. Zbog toga ne treba nasjedati na propagandu EU, koja svoju kriminalnu anti-radničku politiku skriva iza lijepih fraza. Potrebno ju je kritizirati te ponuditi aktivan otpor svim reformama koje bi mogle trajno ošteti položaj radničke klase.

Andreja Živković:

Bankrot Evropske unije

Objavljeno u tematu *S onu stranu Schengena 2* u Zarezu br. 322, 24.11.2011.

Evropa nema alternativu – to je la pensée unique koja dominira političkim životom Hrvatske pred referendumom o ulasku u EU. Poput ideje o tranziciji u tržišni model, Evropa se smatra odredištem do kog tek treba stići, jednom zajednicom mira i prosperiteta. Začrno, Hrvatska je već “u Evropi” preko četiri decenije i ostaje tamo odakle je i krenula – u zavisnosti od evropske imperije.

U ovom članku predstavićemo kratku istoriju evropskih integracija pre evropskih integracija. Istorija evropskih integracija je istorija rastuće ekonomske zavisnosti i periferalizacije, koja uzima oblik suksesivne dužničke krize. Svaka dužnička kriza je bila izluka za novi talas privatizacije, otvaranje EU kapitalu da bi se otplatio dug, a sve je završavalo u sve većoj i većoj dužničkoj krizi i ekonomskoj destrukciji.

Prvi ciklus evropske integracije je stvorio uslove za nacionalistička previranja koja su uništila SFRJ. Drugi ciklus nakon 1991. je gurnuo hrvatsku ekonomiju u dužničko ropstvo u rukama EU banaka. Trenutna ekonomska kriza u Hrvatskoj je upravo kriza evropskih integracija pre evropskih integracija. Treći ciklus, ulazak u evrozonu, značiće samo integraciju u krizu evrozone. Brzi slovenački pad u dužničku krizu nakon njenog ulaska u evrozonu 2008. nudi užasavajuću lekciju o tom što će

da se desi ako Hrvatska nastavi sa svojom postojećom monetarnom politikom konvergencije s evrom.

Ekonomska fragmentacija i politička destrukcija SFRJ

Prvi krug EU integracija počinje 1967. godine sa ugovorom o saradnji između SFRJ i Evropske zajednice (EZ, prethodnice EU), za kojim je usledio nepreferencijalni trgovinski ugovor 1970., a 1980. i preferencijalni.

Međutim, integracija je donela samo rastući trgovinski deficit sa EZ! Kako bi pokrila trgovinski deficit, SFRJ je morala da pozajmljuje velike sume novca od međunarodnih finansijskih tržišta. Ipak, posle svetske recesije 1974./75., EZ je podigla trgovinske barijere tačno u onim oblastima u kojima je SFRJ imala konkurentnu prednost (čelik, tekstilna roba, duvan i izvoz govedine i teletine). Do kraja 1970-ih SFRJ je stagnirala, gušeći se pod bregom dugova koje više nije mogla da otplati te se okrenula MMF-u i EZ za još pozajmica.

Uz kredit, MMF i EZ nametnule su strukturna prilagođavanja – liberalizaciju i privatizaciju. Brutalne mere štednje i šok terapije su usledile od 1982. do 1985. i od 1989. do 1990., ali nikako nisu uspele da reše problem duga. 1991. nivo zaduženosti bio je jednak onome iz 1978.

Međutim, uništavanjem života miliona običnih ljudi, MMF i EZ ne samo što su stvorile uslove za nacionalistička previranja koja su uništila SFRJ, već su obezbedile i okvir u kome su se republičke partijske elite borile za prevlast.

Tokom osamdesetih, MMF i EZ su tražili i recentralizaciju federacije kako bi nametnuli tržišnu disciplinu radi otplate duga. Otvaranje svetskom tržištu od 1950-ih rasparčalo je federaciju na nekoliko autarhičnih regionalnih jedinica koje su se takmičile u grabljenju ograničenih državnih sredstava – otud i rast republičkog nacionalizma u Jugoslaviji 1960-ih godina i ustav iz 1974. koji je SFRJ preobrazio u pravu konfederaciju država.

Osamdesetih su nastala dva oprečna programa – a nijedan nije dovodio u pitanje neoliberalni program MMF-a. Naprotiv, oba su tvrdila da predstavljaju “evropske vrednosti” kako bi opravdali svoje nacionalističke ambicije.

Od početka, rukovodioci bogatijih republika i pokrajina – Slovenije, Hrvatske i AP Vojvodine – u potpunosti su se protivili recentralizaciji. Njihove vođe su žezele da kastriraju saveznu vladu kako ona više nikad ne bi mogla da se umeša u njihove poslove. Ovo je nazvano “konfederalizmom”.

Političari iz Srbije su takođe bili ekonomski liberali, ali su težili da ostvare svoje interese kroz recentralizaciju. Administrativna centralizacija bi slabijoj srpskoj privredi otvorila domaće tržište, dok bi joj jačanje savezne ekonomske vlasti po savetima MMF-a omogućilo da implementira program investicija da bi se mogla nadmetati na evropskom tržištu.

Kada je Milošević od Kosova, Vojvodine i Crne Gore napravio protektorat Beograda i kada je projekat recentralizacije poistovećen

sa velikosrpskim nacionalizmom, slovenačka i hrvatska vođstva su počela da traže još labaviju konfederaciju, čiji bi jedini raison d'être bio da sproveđe eventualno uključivanje republika u EZ.

Na taj način, Evropska Zajednica nije bila samo agens ekonomskog raspada SFRJ, već je, obećanjima o budućoj političkoj integraciji, ubrzala i njen politički raspad. Menjanje geopolitičke mape Evrope padom Berlinskog zida ojačalo je poziciju separatista u Jugoslaviji.

Međutim, kontinuirana podrška teritorijalnom integritetu Jugoslavije – tj. integritetu otplate duga – navela je Miloševića da poveruje da Evropa neće prihvati secesiju. Sve strane su imale dobre razloge da se pozivaju na Evropu u trci do cilja, a rezultat su bili katastrofalni bratoubilački ratovi tokom devedesetih.

Evrokonvergencija i dužničko ropstvo

Posle ratova, drugi ciklus EU-integracija u Hrvatskoj je tokom 2000-ih podrazumevao sve veće otvaranje stranom kapitalu i kreditima kako bi se finansiralo otplaćivanje bivšeg jugoslovenskog duga. Visoke kamatne stope, koje je EU kapital zahtevaо, pothranjivale su rast zasnovan na uvozu i potrošačkom zaduživanju, ali su istovremeno uništavale industriju i zemlju gurnule u dužničku klopku opasniju nego ikad do sad.

Tako su u 2011. dugovi prema EU predstavljali 31% BDP-a, dok se celokupni spoljni dug upetorostručio sa 21% na 101% BDP-a u periodu od 1995. do 2011. Na kraju 2010. spoljni dug dostigao je cifru od 59.7 milijardi dolara, daleko više od sabranih stranih direktnih investicija koje su iznosile 34.63 milijardi dolara.

Drugim rečima, strane investicije i pojazmice podrazumevale su i prebacivanje vrednosti EU kapitalu, što je znak zavisnog razvoja, dok je konkretni oblik koji su uzimale bila kombinacija dužničke klopke i spoljne recesije.

U 2000-ima EU kapital je u Hrvatskoj – kao i u Bugarskoj, Rumuniji, Srbiji, Mađarskoj i u baltičkim zemljama – izradio izrazito nestabilnu formu rasta, koji u ogromnoj meri zavisi od stalnih dotoka jeftinih kredita. EU finansijski sektor, koji kontrolira 90% hrvatskog bankovnog sektora, pothranio je spekulativni bum, baziran na sektoru dobara i usluga koje konzumira domaće tržište i koja nemaju bliske supstitute u uvoznim ili izvoznim dobrima te ove investicije nisu povećale izvoz (finansijsko posredništvo, maloprodaja i velikoprodaja, nekretnine). Rezultat je bio rastući deficit trgovinskog bilansa (22.6% BDP-a u 2008.), koji je mogao biti pokriven jedino novim spekulacijama, pozajmicama, stranim kreditima i SDI. U nekom trenutku balon je morao da pukne.

Logika hrvatske dužničke krize je ista kao u “perifernoj Evropi” i intenzifikuje se kroz krizu evrozone u celini.

U evrozonu spasavanje banaka nakon septembra 2008. nije rešilo dužničku krizu, nego ju je samo prenestilo na leđa država evrozone, postajući tako kriza javnog duga. Mere štednje, nametnute da bi se otplatili dugovi država i banaka, su kroz snižavanje potražnje smanjile načine za vraćanje duga i tako intenzifikovale krizu. Iz tog razloga fiskalni stimulusi iz 2009. i 2011., koji su upumpali novac u bankovni sistem, nisu bili investirani u ekonomiju nego u državni dug sa visokim kamataima. Rezultat je bio sta-

panje bankovne i državne dužničke krize u jedinstvenu dužničku krizu iz koje niko ne može da pobegne, pri čemu je Grčka samo najslabija karika u evropskom lancu. Kako je trošak državnog zaduživanja rastao, vrednost državnih obveznica je pala, što je doveo do velikog pada vrednosti aktive banaka, a tako i do pada vrednosti dionica banaka koje su vlade dobile nakon spasavanja. To je doveo do intenzifikacije krize državnog duga, a to je vrzino kolo bacilo evrozonu na kolena.

Vezivanje kune uz euro

S obzirom na kolaps stranih kredita, hrvatska vlada, kao i vlade Grčke, Španije, Portugalije i Irske, morala je da uvede mere štednje (povećanjem poreza na dohodak (krizni porez) i PDV-a) kako bi mogla da servisira dug prema EU bankama. Ipak, još jednom su, kao i na “periferiji Evrope”, pritisci na potrošnju radnika i radnika, kako bi se pokrio budžetski deficit i otplatio dug, samo produbili recesiju, koja je zauzvrat oborila poreske prihode i povećala potrošnju na socijalne programe, dovevši do spiralnog uzleta nivoa zaduženja i budžetskog deficita.

Budući da se dug sada pretumbava i da se u narednih pet godina predviđa njegovo smanjenje za samo 10%, ne čudi ni to što je Standard&Poor, u skladu sa drugim glavnim rejting agencijama, krajem 2010. umanjio vrednost hrvatskih dugoročnih državnih kredita na najnižu investicionu ocenu. Kao i na “evropskoj periferiji”, to znači da krediti postaju skuplji, što otežava refinansiranje duga. Spredovi na obveznice u Hrvatskoj su reagovali na naglo povećanje spredova u eurozoni te je spred u julu i avgustu povećan na nivo onog u Italiji i Španiji. Udeo kratkoročnog

(visokokamatnog) javnog duga je relativno visoko na 10%, što odražava rastuću fiskalnu krizu države. Tako je hrvatska dužnička kriza sada povezana sa dužničkom i bankovnom krizom evrozone i njen budući tok će da bude određen dinamikom potonje, tj. novim talasom finansijske krize.

Stoga, kao u tehnokratskim vladama Grčke i Italije, funkcija hrvatske vlade je samo da spase evropske banke. Da bi se tok EU kredita, nužan za vraćanje dugova EU bankama, održao, prioritet Hrvatske narodne banke (HNB) je i dalje stabilnost kune. Indeksacija kune na evro funkcioniše kao garancija da dug neće da se istrgne kontroli ili da mu se redukuje vrednost zbog inflatornih pritisaka. Takođe, HNB je redukovala minimum potrebnih deviznih rezervi sa 20 na 17 procenata da bi olakšala nestašicu kredita i potakla likvidnost bankovnog sektora.

Takođe je smanjila kamatne stope komercijalnih banaka na prekonoćne depozite sa 0,5 na 0,25 procenata u martu 2011. da bi se stimulisalo pozajmljivanje.

Recesija je nagrizla kvalitet aktive EU banaka, ukupni odnos nefunkcionalnih kredita (NPL) dostigao je 11%, dok je odnos NPL u korporativnom sektoru u decembru 2010. iznosio 18%. Pritom, vlada je već morala da rekaptalizuje jednu banku u državnom vlasništvu do iznosa od okvirno 450 miliona evra. EBRD je nedavno izvestio da bankovni sektor i dalje ostaje prilično zavisan o spolašnjem finansiranju i da je stoga podložan sve većem riziku zaraze i bekstva kapitala. Kao i u evrozoni, dužnička kriza banaka preti da intenzivira dužničku krizu države. Jer, dok su mere

koje je preduzela hrvatska vlada zacelo potakle profite banaka, jaka kuna je zaprečila rast kroz izvoz koji bi bio potreban za smanjivanje duga, dok su mere štednje smanjile unutrašnju potražnju.

Ključ za razumevanje krize je uloga snažne kune, koja je indeksirana prema vrednosti evra. Strani krediti privukli su visoke kamatne stope. Ovi krediti mogli su biti otplaćeni jer je kuna apresirala sa visokim kamatnim stopama, držeći korak u odnosu na evro. Na taj način strani krediti su subvencionisali uvozni bum koji je tokom 2000-ih gurao ekonomiju unapred. Međutim, kako je kuna apresirala ugušila je prekogranična izvozna tržišta. Tako je sam mehanizam rasta istovremeno izmicao tle ispod hrvatske industrije i otvorio rastući trgovinski jaz.

Potreba za održanjem pariteta kune prema evru kako bi se predupredilo nekontrolisano razmotavanje dužničke spirale samo produbljuje dužničku krizu. Jaka valuta nameće ono što se naziva "internom devalvacijom", odnosno štednju kao jedini način otplate duga. Privreda se nalazi na sečivu noža, između slampa i kraha.

Stoga je neizbežan zaključak da drugi ciklus evropskih integracija pre evropskih integracija predstavlja integraciju u evropsku dužničku ekonomiju. Jedini rezultat monetarne konvergencije sa evrom je bio gubitak kompetitivnosti u odnosu na evropski kapital i transfer vrednosti evropskim bankama, tj. strukturalno neodrživa trgovina i dužnička kriza. Dalja integracija će samo da intenzificuje takve trendove, kao što može da se vidi iz slovenačkog iskustva.

Slovenija, žrtva EU

Onde ćemo tvrditi da je sadašnja dužnička kriza Slovenije odraz krize integrisanja u EU.

Monetarna unija nateralna je slabije ekonomije sa slabijim valutama, poput Grčke ili Slovenije, da fiksiraju svoje valute na višim nivoima, nivoima jačih ekonomija sa jačim valutama, poput Nemačke, učinivši tako svoj izvoz manje konkurentnim. Ovo je dovelo do porasta disbalansa širom evrozone, jer je nemački izvoz, basiran na intenzivnoj eksploraciji radne snage i višem nivou tehnoloških inovacija i sastava kapitala, otvorio ogromne trgovinske deficitne nazadnjim zemljama na svojoj periferiji.

Slovenački izvoz, koji opskrbljuje proizvodne industrije Nemačke, Italije i Austrije, imao je koristi od buma iz 2000-ih. Ipak, Slovenija nije bila u stanju da cenu radne snage drži na toliko niskom nivou kao njeni nemački, austrijski i francuski takmaci, što je dovelo do pada relativne produktivnosti, izraženog u rastućem trgovinskom deficitu. Činjenica da je deficit porastao sa -3.7% u 2006. na -7.1% u 2008. tačno u onom trenutku u kom je Slovenija ušla u evrozonu (2007.) govori dosta. Valutna konverzija izvršila je negativni uticaj na konkurentnost njenih izvoznih proizvoda, otkrivši relativni pad produktivnosti rada. Kao radno-intenzivni proizvođač, Slovenija je sve više gubila bitku sa tehnološki naprednjim i kapital-intenzivnjim proizvođačima, poput Nemačke. Tako je počela da pada u isti obrazac finansiranja svog trgovinskog deficita potrošačkim zaduživanjem, kao i periferne uvozne privrede evrozone.

Od 2007., kada je Slovenija pristupila evru i jeftinim kreditima evrozone, otpočele

su orgije pozajmljivanja usmerenog mahom na građevinarstvo, hipoteke i maloprodajne industrije. Dug privatnog sektora odskočio je sa 50.8% BDP-a u 2006. na 82.7% u 2008. Rekordni nivo pozajmljivanja finansirao je talas visoko leveridžovanih otkupa preduzeća od strane menadžmenta – tj. ugovoren i dug kojim je isplaćena privatizacija prebačen je na preduzeće – što je propalo onog trenutka kada su berze popadale tokom krize i kada je balon nekretnina pukao. Najveće slovenačko građevinsko preduzeće, Slovenija ceste tehnika, i maloprodajni lanac bele i sive tehnike Merkur, propali su. Problemi su se dodatno uvećali zbog sistema kros-akcionarstva, koji je izvršio posredni uticaj na druga preduzeća i koji su banke morale da otpisu kao kolateralnu štetu, povećavajući teret lošeg duga u svojim knjigama, time izazivajući bankarsku krizu, a sa spasavanjem banaka i krizu državnog duga.

Tako su evropske integracije postavile bombu ispod slovenačkog modela rasta zasnovanog na izvozu. Budući da joj rast zavisi od spoljnih tržišta, Slovenija je sve nesposobnija da se takmiči sa tehnološki sofisticiranimi proizvođačima. Rastući životni standard finansiran nekadašnjim rastom stoji kao prepreka daljoj akumulaciji. Ipak, nije očito da bi smanjenje plata moglo da razreši problem konkurenčnosti. U uslovima intenzivnog međunarodnog takmičenja, opadajućih profitnih stopa i zasićenih tržišta, radno-intenzivna proizvodnja teži izmeštanju u privrede s jeftinom radnom snagom.

Lekcije koje mogu da se izvuku iz slovenačkog iskustva su jasne. Dalja konvergencija će dalje da smanjuje kompetitivnost hrvatskog izvoznog sektora. Puna konvergencija

sa evrom će da rezultira sa nastavljajućim transferom vrednosti evropskim bankama, preko strukturalnog trgovinskog deficit-a i spoljnog duga. Hrvatska će, kao i Slovenija, da bi mogla da se takmiči na evropskom tržištu, morati da odustane od lukuša socijalne države. Integracija sada znači integraciju u krizu evrozone. A, kao i sa Grčkom, hrvatska dužnička kriza će da bude poluga preko koje će krupni evropski kapital da dođe u posed infrastrukture, obrazovnog, zdravstvenog i penzionog sistema kao kolaterale u otplaćivanju duga.

Zašto je glas protiv EU glas za demokratiju

EU je trenutno uzdrmana do svojih temelja dužničkom krizom evrozone. Nije verovatno da će izbeći novi talas dužničkih kriza i neuspehe banaka, ali ono što je sigurno jeste da će vladajuće klase Evropske unije odgovoriti stežući kaš dužničkog ropstva i razdvajajući radnike i narode Evrope kako bi ih naterali da plate za krizu.

Pod pritiskom evropskih banaka, hrvatska vlada je lani usvojila detaljan program ekonomskog oporavka da bi mogla da nastavi vraćati dugove i da bi kroz privatizaciju

omogućila nove izvore prihoda za evropske banke. Zakon o fiskalnoj odgovornosti iz novembra 2010. u suštini nije nimalo različit od državnog udara koji je ECB, zajedno sa Berlinom i Parizom, izvršio na vlade Papandreua i Berluskonija.

Trenutna faza krize evrozone se tako spaja sa krizom duga države i sa političkom kriozom demokratije. Borba protiv dužničkog ropstva tako postaje borba za demokratiju. Narodni bankrot i otkazivanje svih dugovanja, nakon koje sledi nacionalizacija evropskih banaka, ne samo da je prvi korak u rešavanju dužničke krize, nego i prvi korak u borbi protiv političke diktature evropskog krupnog kapitala, koja se iskazuje kroz mehanizam evra u njegovoj suradnji sa lokalnim elitama. Kako bi se oslobodili, narodi bivše Jugoslavije ne smiju "ući" u Evropu, već istupiti iz imperije evropskog kapitala. Ako ćemo se odupreti sopstvenom dužničkom ropstvu, moramo početi da se ujedinjujemo širom našeg regiona, u kome grčki revolt pokazuje da postoji alternativa tiraniji EU.

dijelove teksta sa engleskog preveo Mate Kapović

Miha Kordiš:

Osvojiti vlast

Objavljeno časopisu Tribuna u novembru 2011.

Aktualna kriza u Evropi ju najvećoj je Americi pogodila zemlje takozvane europske periferije: baltičke države, veći dio istočne i sredozemne Europe, a među te države – unatoč specifičnostima – spada i Slovenija. No govorimo li o periferiji, to znači kako negdje mora biti i centar. Taj odnos – između centra i periferije – nužno je ovde detaljnije ispitati, jer je ključan za rješavanje krize, iako u medijima ne nalazimo ni naznake njegove tematizacije.

Za zemlje centra karakteristični su monopolni, tj. oligopolni procesi, što znači da u njima stoluju velike tvrtke, multinacionalne korporacije i finansijski centri, koji kontroliraju većinski dio tržišta. Usko su povezani sa državom tako što im država – u zamjenu za priljev vrijednosti i zadržavanje centrale tvrtke u državi – različitim oblicima političkog pritiska na ostale države, osigurava tržište za konačne proizvode, ili, češće, izvor sirovina, jeftine radne snage i poluproizvoda.

U zemljama periferije prevladavaju procesi konkurenkcije. Mala i srednje velika poduzeća međusobno se natječu kako bi oligopolnim tvrtkama prodali usluge, proizvode i sirovine. Naravno, oligopolna poduzeća spremno iskorištavaju takvu situaciju: njihova pozicija omogućava im da u bilo kojem trenutku promijene ponuđača, što mala i srednja poduzeća prisiljava na snižavanje

troškova. Budući posjeduju malo kapitala – crpe ga oligopolna poduzeća – ne mogu si priuštiti skupi razvoj i modernizaciju proizvodnje. Stoga snižavanje troškova i konkurentnost u praksi znače otkaze, rezanje plaća, pritisak na radnike. Medijski najbolje popraćen primjer koji dobro ilustrira navedeno bio je slučaj tvornice Mura. Na periferiji država i lokalne političke elite također odrade svoj dio posla: pobrinu se da opisani procesi teku neometano, stvarajući pogodnu klimu za iste, prije svega ukidanjem socijalnih prava, dok zauzvrat dobijaju djelić profita koji odlazi u centar.

Primjer Njemačke vlastodršci često navode kao dobru praksu, argumentirajući otprilike kako je Njemačka već davno "stegnula remen", što joj je u kombinaciji s poslovničnom germanskom marljivošću omogućilo izlaz iz krize. Svi ostali smo navodno lijeni, neproduktivni i nefleksibilni, pri čemu se sve državljane pojedine zemlje prikazuje jedinstveno, unatoč činjenici kako je društvo suštinski podijeljeno na radnike i poslodavce, bankare te političare, to jest šačicu onih koji imaju i veliku većinu onih koji nemaju.

No, ta priča je daleko od istine. Njemačkoj ide relativno dobro zato što ostalim zemljama ide loše. Velike tvrtke i finansijske institucije centra, uz minimalni vlastiti rizik i troškove, teret krize prebacuju na tvrtke

periferije, koje se međusobno natječu na tržištu. Činjenica kako su i njemački radnici pogodeni mjerama štednje, dodatno otežava situaciju na periferiji, budući tako biva izložena dodatnom pritisku. Povrh svega toga, proračuni pojedinih država ugroženi su zbog saniranja zabluda finansijskog sektora, a ne zbog prenapuštanog javnog sektora, kako nam iz dana u dan tuge sa parlamentarne govornice.

Suverene su države tradicionalno raspologale izborom različitih mehanizama za nošenje s krizom i problemom konkurentnosti. Vjerojatno je najpoznatiji primjer Argentinec, koja je devalvacijom valute prebrodila krizu 2002. godine. Tim potezom je, doduše, smanjena domaća kupovna moć, ali je znatno povećan izvoz. Tu dolazimo do Europske unije, njezine institucionalne strukture, fiskalne te monetarne politike, koje su postavljene tako da održavaju ranije opisani jaz između blještavila centra i bijede periferije. Europska monetarna unija je ograničenjem maksimalnog mogućeg vanjskog duga i proračunskog deficitata – kroz Pakt o stabilnosti i Maastrichtski ugovor – onemogućila klasičan odgovor na krizu u vidu poticanja domaće potražnje. Neoliberalna politika Europske centralne banke koncentrirana je na kontrolu inflacije, a ne poticanje rasta, pri čemu pojedine države – zbog zajedničke valute – nemaju mogućnost devalvacije. S druge strane, države centra se, za razliku od zemalja periferije, u izvozu mogu nositi s jakim eurom. Pri takvom stanju stvari, udarcima krize izložene su samo radnička klasa i institucije javnog sektora, prvenstveno baš u zemljama periferije.

Solidarnost

Uništavanje industrije koje se odvijalo zadnjih dvadesetak godina, što kroz tranziciju, a što kroz približavanje Europskoj uniji, efektivno onemogućava mogućnost izlaska iz eurozone i povratka nacionalnoj valuti. Ostaje samo ambiciozan, dugoročan politički projekt: organiziran, zajednički i jedinstven nastup država periferije, koje bi uz prijetnju izlaskom trebale zahtijevati i izboriti socijalnu državu i regulirano tržište na razini EU. Drugim riječima: ukoliko prepreka nacionalnoj državi blagostanja leži u globalnom kapitalu, onda odgovor treba tražiti u međunarodnoj solidarnosti i socijalnoj EU. Kad govorimo o političkim borbama i solidarnosti, potrebno je razumijeti o kakvoj solidarnosti je zapravo riječ. Ne radi se o požrtvovnom odricanju od svojeg dijela kolača kako bismo nahranili nekog drugog, nego o političkom jedinstvu u akciji; ne radi se o redistributivnim mehanizmima države koji socijaliziraju dio privatnog profita, nego o svijesti o zajedničkom struktturnom položaju i nužnosti kolektivne reakcije. Kada udare po jednom radniku, to zahtijeva odgovor svih radnika; ako je na udaru javni sektor, to je poziv na mobilizaciju i u privatnom; ako je Trojka u Grčkoj, to se tiče cijele periferije.

Solidarnost među državama europske periferije nije stvar racionalne odluke političkih elita tih zemalja, u konačnici, politika je tek interesno odmjeravanje snaga. Mogućnosti otvara i određuje politička borba na razini svake nacionalne države posebno. To zahtijeva građenje i povezivanje lokalnih političkih aktera, koji će na dnevni red prioritetsno postaviti radničke interese te ih dosljedno zastupati. Odnosno, mogućnost solidarnosti

perifernih zemalja uvjetovana je međunarodnom solidarnošću radničkih klasa.

Ukoliko dinamika situacije zahtijeva povezano lokalizirano djelovanje u cilju postizanja međunarodnih rezultata, to uključuje i sve specifičnosti, to jest onemogućava veliki dio sinhronizacije tog djelovanja: Grčka ima sve jaču Syrizu, Njemačka ne toliko postojanu die Linke, a Slovenija nema ništa slično (tekst je pisan prije osnivanja slovenske Inicijative za demokratski socijalizam, političke platforme nastale s ciljem popunjavanja upravo te praznine, op.prev.), itd. Osvajanje vlasti je stoga ključno pitanje: bez toga ostvarivanje progresivne agende u datim okolnostima nije moguće. Radnička zastava može se zavijoriti negdje prije, a drugdje kasnije.

Bez obzira na način osvajanja vlasti, bilo to u okvirima oružanog ustanka ili buržoazijskog parlamentarizma, prvi politički uspjesi međunarodne ljevice još će uvijek biti uokvireni nepovoljnom globalnom situacijom te stoga podosta impotentni, što uključuje i globalne strukturne promjene, a to znači vrlo ograničen manevarski prostor na lokalnoj razini. S druge strane, čekati da se najprije u većem dijelu periferije na noge postave i ojačaju deklarirani radnički akteri, značilo bi počiniti lokalno političko samoubojstvo. Preuzimanje vlasti je korak

kojeg se nova ljevica ne smije bojati. Bez obzira na sve nelagode, ukoliko se ukaže prilika treba je iskoristiti, budući je vjerojatno prva i zadnja, jedna i jedina. Jednostavno ne smijemo ignorirati i podcijeniti nedemokratičnost ustroja EU i fašističkih metoda pri beskompromisnom razaranju institucija socijalne države i progresivnih političkih snaga. Ključna podrška u toj borbi može biti jedino solidarnost; solidarnost među radničkom klasom unutar vlastitih državnih granica, solidarnost među radničkim klasama cijele Europe.

Ponuđeni odgovor na krizu je socijaldemokratski, a on ne može biti dugoročan niti konačan, već je isključivo stvar dnevnapoličkog previranja. Krećući se u okvirima kapitalizma, nije u mogućnosti razriješiti njegova temeljna protuslovja, već samo na nekoliko godina odlaze sljedeću krizu, masovno uništenje sredstava za proizvodnju i životarenje radništva. Kako naprijed onkraj kapitalizma, bez obzira na reformistički pristup, pitanje je koje nužno mora ostati na dnevnom redu. Štoviše, reformizam je puko sredstvo te ga vrijedi zagovarati isključivo u svrhu radikalizacije diskursa i pripreme terena za konačni odgovor kapitalizmu.

sa slovenskog preveo Goran Matić